

Провина зірок

Джон Майкл Грін

ПРОВИНА ЗІРОК (ФРАГМЕНТИ)

Переклад Віри Назаренко

РОЗДІЛ I

Наприкінці зими сімнадцятого року мого життя матінка вирішила, що в мене депресія, бо я рідко виходжу з дому, багато часу марную в ліжку, знов і знов перечитую ту саму книжку, нечасто їм і чимало свого вільного часу, якого в мене аж забагато, присвячую думкам про смерть.

Якщо ви читали буклети, інтернет-сторінки чи статті, присвячені раку, то знаєте, що автори називають депресію одним з побічних ефектів раку. Насправді депресія не побічний ефект раку. Депресія — побічний ефект умирання. (Рак — теж побічний ефект умирання. Те саме можна сказати практично про все). Проте мама вирішила, що я потребую лікування, і повела мене до Лікаря-Терапевта Джима, який підтвердив, що я справді поринаю в паралізуючу, цілком клінічну депресію, тож мене слід підлікувати і записати на щотижневі засідання групи підтримки.

У групі цій постійно змінювалися учасники, що перебували на різних стадіях депресії через пухлини. Чому той склад мінявся? А це побічний ефект умирання.

Відвідування групи підтримки, звісна річ, не менш депресивне. Зібрання відбувалися по середах у підвалі мурованої єпископальної церкви, збудованої у формі хреста. Ми сідали кружком посередині — на уявному перетині двох брусів хреста, де Ісусове серце.

Я звернула на це увагу лише тому, що Патрик, керівник групи, якому єдиному зпоміж нас було вже за вісімнадцять, зводив балачку про Ісусове серце кожної тієї клятої зустрічі — мовляв, ми, юні поборювачі раку, сидимо у священному серці Христа тощо.

Й ось що відбувалося в серці Ісусовому: вшістьох, усімох чи вдесятьох заходили ми туди чи заїжджали в інвалідних візочках, неохоче жували старезне печиво, запиваючи лимонадом, сідали у коло довіри і втисячне слухали депресивну розповідь Патрика про те, як у нього був рак і всі гадали, що він помре, та він не помер і тепер, уже дорослий, сидить перед нами в церковному підвалі сто тридцять сьомого серед найкращих міст Америки, розлучений, захоплений відеоіграми, без друзів, убого животіє, експлуатує своє ракоцентричне минуле, насилу повзе до магістерського ступеня, що нітрохи не поліпшить його кар'єрних перспектив, живе, як усі ми, під дамокловим мечем, щоб той нарешті дав йому звільнення, якого він уникнув багато років тому, лишивши те, що тільки найспівчутливіша душа на світі назве життям.

ВАМ ТЕЖ МОЖЕ ТАК ПОЩАСТИТИ!

Потім ми знайомилися. Ім'я. Вік. Діагноз. Як почуваєшся сьогодні? "Мене звати Гейзел, — казала я, коли до мене доходила черга. — Шістнадцять років. Первинна локалізація в щитовидці, але чимало метастазів у легенях. У мене все гаразд".

Давши змогу висловитися всім, Патрик завжди запитував, чи не хоче хтось чимось поділитися. І розпочиналася дурнувата "підтримка": кожен бурмотів про боротьбу і перемогу, втрату ваги і УЗД. Треба віддати належне Патрикові: він дозволяв нам говорити і про смерть. Та присутні здебільшого не були при смерті. Повинні були дотягнути до повноліття, як Патрик.

(А це означало ще й яку конкуренцію: кожен намагався здолати не лише рак, а й усіх присутніх. Розумію, нехай воно ірраціонально, та якщо тобі кажуть, що твої шанси прожити п'ять років, скажімо, двадцять відсотків, ти за допомогою нескладного математичного розрахунку отримуєш один шанс із п'яťох... роззираєшся і думаєш собі: мені треба пережити чотирьох із цих гадів).

Виправдовував ходіння до групи підтримки хіба хлопець на ім'я Айзек, довговидий, худорлявий, з прямим білявим волоссям, що звисало на одне око.

Проблема у нього була з очима. В Айзека була надзвичайно рідкісна форма раку. Одне око йому вирізали ще змалечку, і він носив грубі окуляри, в яких його очі, справжнє і шкляне, здавалися неприродно великими, наче вся голова його була штучним оком, з якого на вас витріщалося око справжнє. Як я второпала з нечастих візитів Айзека в групу підтримки, рецидив поставив під загрозу і його збережене око.

Ми з Айзеком спілкувалися зітханнями. Щоразу як хтось обговорював протиракові дієти чи висміював товчені акулячі плавники, він дивився на мене й тихенько зітхав. Я насилу помітно хитала головою й теж зітхала.

Група підтримки Гейзел не допомогла, але вона продовжувала її відвідувати через маму. На світі є лише одна річ гірша за рак у шістнадцять років: коли в тебе дитина хворіє на рак.

Мама заїхала на круглу стоянку біля церкви о 16:56. Кілька секунд я вдавала, ніби припасовую кисневий балон — просто щоб згаяти час.

— Хочеш, допоможу тобі його занести?

— Ні, все гаразд, — сказала я. Зелений балон важить усього кілька фунтів, і в мене є маленький сталевий візок, щоб возити його за собою. Через рурку з балона в мене надходить два літри кисню за хвилину — прозора трубка роздвоюється ззаду на шиї, чіпляється за вуха і знову з'єднується під ніздрями. Трубка необхідна, тому що мої легені не хочуть працювати легенями.

— Я тебе люблю, — сказала матінка, коли я вилазила з авта.

— Я тебе теж, мамо. Побачимося о шостій.

— Заводь друзів! — нагадала мама крізь опущене вікно, коли я йшла до підвалу.

До ліфта я не пішла: ліфтом користувалися тільки ті, кому залишилося жити кілька днів. Спустившись сходами, я взяла печива, налила собі лимонаду в паперовий стаканчик й обернулася.

На мене дивився хлопець.

Я була впевнена, що раніше його не бачила. Довготелесий і струнко-м'язистий, він скорчився на дитячому пластиковому стільчику. Волосся темно-руде, пряме й коротке. Мій одноліток чи, може, на рік старший, сидить на краєчку стільця в зухвало незручній позі, одна рука наполовину застромлена в кишеню темних джинсів.

Я відвела очі, відразу згадавши про тисячу своїх недоліків. Я в старих джинсах, які спершу насилу налазили на мене, а тепер висять у найнесподіваніших місцях, і в жовтій футболці з рок-гуртом, який мені вже не подобається. А ще коси: підстрижені під пажа, і я їх навіть не розчесала. Щоки у мене, як у тлустого бурундука, — побічний ефект лікування. В цілому я схожа на людину нормальної статури з повітряною кулею замість голови. Це якщо не рахувати набряклих гомілок. І все ж таки я крадькома подивилася на незнайомця — він досі не зводив з мене очей.

Оце вперше я зрозуміла вислів "зустрітися поглядами".

У колі присутніх я сіла поряд з Айзеком, через два стільці від новачка. Зиркнула знов на нього: ще дивиться.

Гаразд, скажу прямо: він був красунчик. Некрасунчик дивиться безжально, але виходить у кращому разі ніяково, а в гіршому — як спроба образити. Але красунчик... ох.

Я вийняла телефон і клацнула, щоб загорівся екран: 16:59. Хлопець знай дивився на мене. Я відчула, що червонію.

Незабаром я вирішила, що правильною стратегією буде витріщатися у відповідь. Зрештою, хлопці не мають монополії на пильні погляди. Я оглянула новачка з ніг до голови. Незабаром хлопець усміхнувся і відвів блакитні очі. Коли він знову подивився на мене, я звела брови: мовляв, я перемогла.

Він знизав плечима. Патрик товк своє. Прийшла пора знайомитися.

— Айзеку, може, ти сьогодні почнеш? Я знаю, у тебе нині важкий час.

— Так, — погодився Айзек. — Мене звати Айзек, мені сімнадцять років. Судячи з усього, за два тижні у мене операція, після якої я залишуся сліпим. Я не скаржуся, буває і гірше, але, розумієте, осліпнути не дуже приємно. Мене підтримує моя дівчина. І друзі. Огастас ось, наприклад, — він кивнув на новачка, у якого тепер з'явилося ім'я. — Ну, отож, — провадив Айзек, дивлячись на свої руки, які склав у подібі гостроверхого індіанського тіпі. — І ви тут нічим не зарадите.

— Ми поруч, Айзеку, — сказав Патрик. — Нехай Айзек почує нас, люди. І ми всі монотонно підхопили:

— Ми поруч, Айзеку.

Прийшла черга Майкла. Йому дванадцять. У нього лейкомія. У нього завжди була лейкомія. З ним усе гаразд. (Ото так він сказав. Але він спустився на ліфті).

Ліді шістнадцять, і вже на кого варто було задивлятися красунчику, то це на неї. Ліда — старожил групи підтримки, у неї тривала ремісія раку апендиксу — виявляється, є й такий. Вона заявила — як заявляла на кожному зібранні групи підтримки, — що почувається сильною, що мені, з кисневими трубками в ніздрях, здавалося хвастощами.

До новачка говорили ще п'ятеро. Він усміхнувся кутиком рота, коли прийшла його черга. Голос у нього був низький, прокурений і приголомшливо сексуальний.

— Мене звати Огастас Вотерс, — представився він. — Мені сімнадцять. Півтора року тому в мене діагностували легку форму остеосаркоми, а тут я сьогодні на прохання Айзека.

— Як ти почуваєшся? — запитав Патрик.

— О, чудово! — Огастас Вотерс усміхнувся кутиком рота. — Я на американських гірках, які ведуть тільки вгору, друже мій.

Настала моя черга.

— Мене звати Гейзел, мені шістнадцять років. Рак щитовидки з метастазами в легенях. Зі мною все о'кей.

Засідання тривало: обліковували бої, вигравали битви в заздалегідь програшних війнах, чіплялися за надію, сварили і хвалили батьків, згоджувалися, що друзі не розуміють серйозності проблеми; лили сльози та пропонували розраду. Ні Огастас, ні я не вимовили ні слова, поки Патрик не сказав:

— Огастасе, можливо, ти хочеш поділитися з групою своїми страхами?

— Моїми страхами?

— Так.

— Я боюся забуття, — відповів хлопець по паузі. — Боюся ірраціонально, як сліпий боїться темряви.

— Щось зарано, — Айзек розтягнув губи в усмішці.

— Це було нечуйно з мого боку? — запитав Огастас. — Вибачте, я буваю геть сліпий до почуттів інших людей.

Айзек засміявся, але Патрик суворо підняв пальця і мовив:

— Огастасе, будь ласка, повернімося до тебе і твоєї боротьби. Ти сказав, що боїшся забуття?

— Сказав, — відповів Огастас. Патрик розгубився.

— Чи не хоче хтось, е-е-е, що-небудь відповісти на це?

Я не ходжу в нормальну школу вже три роки. Батьки — мої найближчі друзі. Третій друг — письменник, який гадки не має про моє існування. Я доволі сором'язлива — не з тих, хто перший тягне руку.

Але цього разу я раптом вирішила висловитися. Піднесла руку, і Патрик з неприхованим задоволенням миттю мовив:

— Гейзел!

Я, на його думку, розкривалася. Ставала Частиною Групи. Я поглянула на Огастаса Вотерса, а він поглянув на мене. Очі в нього були такі блакитні, що крізь ту блакить, здавалося, можна щось побачити.

— Прийде час, — заговорила я, — коли ми всі помremo. Всі. Прийде час, коли не залишиться людей, щоб пам'ятати, що люди взагалі колись існували і щось робили. Не залишиться нікого, хто пам'ятав би про Аристотеля чи Клеопатру, поминаючи вже тебе. Все, що ми зробили, побудували, написали, винайшли і відкрили, буде забуто. Все

це, — я обвела рукою присутніх, — зникне без сліду. Може, цей час прийде скоро, може, до нього ще мільйони років, але навіть якщо ми переживемо згасання сонця, вічно людство існувати не може. Був час до того, як живі організми усвідомили себе, буде час і після. А якщо тебе турбує неминучість забуття, пропоную тобі ігнорувати цей страх. Боже правий, так усі роблять.

Я дізналася про це від вищезгаданого третього найкращого друга, Петера Ван Гаутена, письменника-самітника, автора "Царської немочі"¹, що стала для мене другою Біблією. Петер Ван Гаутен єдиний з усіх моїх знайомих, схоже, а) розумів, що означає вмирати, і б) не помер.

Коли я скінчила, запала довга мовчанка. По обличчю Огастаса розпливлася усмішка — не та крива й сексуальна, одним кутиком рота, з якою він перед тим дивився на мене, а справжня, заширока для його обличчя.

— Чорт забирай, — тихо мовив Огастас. — А ти неабищо!

Ми з ним мовчали до кінця засідання групи. Наприкінці всі, як було заведено, взяли за руки, і Патрик почав читати молитву.

— Господи наш Ісусе, ми зібралися тут, буквально в серці Твоєму, всі поборювачі раку. Ти і тільки Ти знаєш нас, як ми знаємо себе; проведи ж нас до життя і світла крізь часи випробувань. Благаємо Тебе зцілити нас, дозволити відчувати Твою любов і Твій Божий спокій, що перевершують усяке розуміння. В наших серцях ми зберігаємо пам'ять про тих, кого знали і любили і хто повернувся до Тебе...

Перелік був довгий. На світі, знаєте, дуже багато небіжчиків. Поки Патрик гугнявив, читаючи імена з аркуша паперу, бо список такої довжини неможливо запам'ятати, я сиділа з заплющеними очима, намагаючись налаштуватися на молитву, але мимоволі уявляла і той день, коли і моє ім'я потрапить у цей перелік — у сам кінець, коли ніхто вже не слухає.

Коли Патрик закінчив, ми повторили разом дурнувату мантру — ЖИВИ СЬОГОДНІ ПОВНИМ ЖИТТЯМ — і збори закінчилися. Огастас Вотерс, відштовхнувшись, підвівся зі свого дитячого стільчика і підійшов до мене. Нога у нього була крива, як і усмішка, — він накульгував. Він вивищувався наді мною, але не підходив занадто близько, щоб мені не довелося дивитися на нього знизу вгору.

— Як тебе звати? — запитав він.

— Е-е-е, Гейзел Грейс Ланкастер. Огастас Вотерс повернувся до мене.

— Чому ти на мене так дивишся? Огастас ледве всміхнувся.

— Тому що ти гарна. Мені подобається дивитися на гарних людей, і деякий час тому я вирішив не позбавляти себе простих радощів буття.

Запала коротка пауза, яку нарешті порушив Огастас.

— Надто ж після того, як ти гарно довела, що все закінчиться забуттям і все таке. Ти — як Наталі Портман Наталі Портман з фільму "V означає вендета". Короткострижена вродливиця не визнає авторитетів і несамохіть закохується в хлопця, від якого самі проблеми. Це ж твоя біографія, наскільки я розумію.

— Гаразд, — погодилась я. — Перегляну.

— Ні, зі мною. У мене вдома, — сказав він.

— Ми ж зовсім мало знайомі, Огастасе Вотерс. А ну ж бо ти маніяк з сокирою?

— Щира правда, Гейзел Грейс, — кивнув він, обігнав мене, з прямою спиною, випроставши плечі у своїй плетеній тенісці. Він лише трохи накульгував на праву ногу, але ступав упевнено і рівно — на протезі, як я зрозуміла.

Я повільно рушила за Огастасом нагору, поступово відстаючи: сходи не в компетенції моїх легень.

Із серця Ісуса ми вийшли на стоянку; весняне повітря ідеально холодило, а пообіднє сонце у своїй згубності було просто божественним.

Мама на стоянці я не побачила, а це було незвично — вона майже завжди мене чекала.

Поки Гейзел чекала маму, Огастас взяв у зуби цигарку. Дівчину це обурило: людина, яка хворіла на рак, віддає гроші тютюновій компанії в обмін на можливість набути інший різновид раку.

Мене охопило дивне почуття — зсередини підіймалося розчарування впереміш з обуренням. Я навіть точно не поясню його, скажу лише, що воно було потужне; мені кортіло поцілувати Огастаса Вотерса і поміняти свої легені на інші, які хочуть працювати легенями. Отак і стояла на краю тротуару в своїх кедах, прикута до візка з кисневим балоном, мов каторжник до ядра, і в ту мить як мама вже під'їжджала, я відчула, як хтось ухопив мене за руку.

Руку я висмикнула, але обернулася.

— Вони не вбивають, якщо їх не запалювати, — сказав Огастас, коли мама загальмувала біля узбіччя. — А я в житті жодної не запалював. Це метафора, ось дивися: ти тримаєш у зубах смертельно небезпечну річ, але не даєш їй можливості виконати своє смертельне призначення.

— Метафора? — засумнівалася я. Матінка чекала, не вимикаючи двигуна.

— Метафора, — підтвердив Огастас.

— Ти вибираєш лінію поведінки на підставі метафоричного резонансу... — почала я.

— О так; — всміхнувся він. — Я вірю в метафору, Гейзел Грейс. Обернувшись до авта, я постукала по шибці. Вона поїхала вниз.

— Я йду в кіно з Огастасом Вотерсом, — сказала я. — Будь ласка, запиши для мене кілька серій "Топ-моделі".

РОЗДІЛ II

Гейзел розповіла Огастасу, що у тринадцять років у неї виявили рак щитовидки на четвертій стадії. Метастази поширилися на легені, які почали наповнюватися рідиною. Дівчина потрапила в експериментальну групу, де лікували фаланксифором. І метастази перестали рости, але легені так і не запрацювали. Дівчина навчається в Громадському коледжі. У домівці хлопця, якого батьки звали Гасом, скрізь були якісь повчання, які звалися "підбадьореннями": "Домівка там, де серце" тощо. Гейзел і Гас спустилися в підвал, щоб подивитися фільм. Дівчина помітила на полиці статуетки баскетболістів: хлопець захоплювався баскетболом, поки йому не ампутували ногу. Гас поцікавився,

чим Гейзел захоплюється. Дізнавшись, що вона любить читати, поцікавився улюбленою книжкою.

Моя улюблена — з великим відривом — це "Царська неміч", але я не хочу говорити про неї людям. Іноді прочитаєш книжку, і вона наповнює тебе майже євангелічним запалом, аж гадаєш, що зруйнований світ ніколи не відновиться, поки все людство її не прочитає. Існують твори на кшталт "Царської немочі", про які не хочеться говорити вголос: це книжки настільки особливі, рідкісні та твої, що сказати про свої уподобання здається зрадою.

Це навіть не блискуче написаний твір. Просто автор, Петер Ван Гаутен, немовби дивним чином зрозумів мене. "Царська неміч" — моя книжка, так само як моє тіло — це моє тіло, а мої думки — це мої думки.

Зважившись, я сказала Огастасові:

— А улюблена, либонь, "Царська неміч".

— Я прочитаю цю моторошну книжку з нудною назвою, — посміхнувся Огастас, — у якій навіть немає штурмовиків, — пообіцяв він. Я відразу пошкодувала про свою відвертість. Огастас обернувся до стосу книжок на тумбочці біля ліжка. Взявши одну, в м'якій обкладинці, він заніс над нею ручку і написав присвяту на титульному аркуші, кажучи:

— Все, про що я прошу навзаєм, — прочитай цей блискучий роман за мотивами моєї улюбленої відеоігри.

Він подав мені книжку "Ціна світанку". Я зі сміхом узяла її. Наші долоні затрималися на книжці, зіткнулися, й Огастас узяв мене за руку.

— Холодна, — сказав він, притиснувши палець до мого блілого зап'ястя.

Це не холод, а брак кисню, — сказала я.

The Hectic Glow.

Страх як люблю, коли ти говориш як медичка, — Огастас підвівся і потягнув мене за собою; він не відпускав моєї руки, поки ми не підійшли до сходів.

Фільм ми дивилися, сидячи на канапі за кілька Дюймів одне від одного. Почуваючись геть як у середній школі, я поклала долоню на канапу між нами, натякаючи — я не від того, щоб він узяв мене за руку, але він навіть не спробував. За годину після початку фільму увійшли його батьки і принесли нам енчилади, які ми з'їли просто сидячи на канапі, й вони і справді виявилися дуже смачними.

Фільм був про героя в масці, що мужньо гине за Наталі Портман, тією ще лярвою, яка не мала нічого спільного з моїм набряклим від стероїдів обличчям.

Коли пішли титри, Огастас сказав:

— Класно, правда?

— Класно, — погодилася я, хоча так не вважала. Це фільм для хлопців. Не розумію, чому вони хочуть, щоб нам подобалися їхні фільми. Ми ж не хочемо, щоб їм припало до вподоби жіноче кіно. — Мені додому час. Зранку лекція.

Я сиділа на канапі, поки Огастас шукав ключі. Його мати, підсівши до мене, мовила:

— Мені воно дуже подобається, ні?

Я зловила себе на тому, що витріщаюся на підбадьорення над телевизором, де зображено янгола з підписом "Без болю як пізнати радість?"

(Це давній аргумент у галузі Міркувань Про Страждання, його дурість і банальність доведено вже століття тому; обмежуся нагадуванням, що існування броколі жодним чином не впливає на смак шоколаду).

— Так, — сказала я. — Гарна думка.

Тепер за кермо сіла я, всадовивши Огастаса на пасажирське місце. Він поставив свій улюблений гурт "Гарячковий блиск"¹, і пісні були гарні, але я слухала їх уперше, тож мені вони не так сподобалися, як Огастасові. Я поглядала на його ногу чи радше на те місце, де була його нога, намагаючись уявити, який вигляд має протез. Я не хотіла про це думати, але чомусь думала. А Огастас, напевно, думав про мій кисневий балон. Хвороба відштовхує. Я давно це зрозуміла, і, підозрюю, Огастас теж.

Коли я загальмувала біля свого будинку, Огастас вимкнув стерео. В повітрі повисло напруження. Хлопець, напевно, думав про те, поцілувати мене чи ні, а я вирішувала, хочу я цього чи не дуже. Я цілувалася з хлопцями, але це було давно. До Дива.

Я ввімкнула паркувальне блокування і зиркнула на Огастаса. Він був таки красень. Хлопцям необов'язково бути красенями, але він був.

— Гейзел Грейс, — мовив він, і моє ім'я, вимовлене його голосом, було нове й наче краще. — Надзвичайно приємно було познайомитися з вами.

Аналогічно, пане Вотерс, — підтримала гру я, не наважуючись поглянути на нього. Я не могла витримати пильного погляду його блакитних як вода очей.

— Можу я знову з вами побачитися? — схвильовано запитав він.

— Терпіння, стрибунчику, — порадила я. — Ти ж не хочеш здаватися настирливим.

— Не хочу, тому й пропоную завтра, — сказав Огастас. Я хотів би побачити тебе знову вже сьогодні, але я готовий чекати ніч і більшу частину завтра.

Я закотила очі.

— Серйозно, — мовив він.

— Ми ж зовсім не знаємо одне одного, — мовила я, забираючи книжку з панелі. — Ліпше так: я подзвоню, коли дочитаю.

— У тебе немає мого телефону, — нагадав він.

— Підозрюю, ти вписав його в книжку. Огастас розплився в дурнуватій усмішці:

— А ще кажеш, що ми зовсім не знаємо одне одного!

Гейзел довго не спала, читаючи "Ціну світанку". Її герой старший сержант Макс Махач чимось їй сподобався, хоча й убив купу людей. Цього дня був її тридцять третій напів-день-народження. Мама запропонувала Гейзел провести його з друзями. Дівчина вирішила зустрітися у торговому центрі після занять зі своєю подругою. Вона купила сиквели до "Ціни світанку", а от спілкування з Кейтлін їй швидко набридло, зіславшись на втому, вона розпрощалася з подругою. Чекаючи на маму, Гейзел почала читати нову книгу про Макса Махача. Таких книжок дівчина раніше не читала, але жити в нескінченному вимислі виявилось цікаво. Гейзел розуміла, що вона ніколи не зможе

природно спілкуватися з людьми, бо вони почуватимуться ніяково і відчуватимуть докори сумління. Тож їй подобалося бути на самоті.

Ввечері Гейзел у мільйонний раз перечитувала "Царську неміч". В книзі оповідь йде від імені хворої на рак дівчинки Анни. Про свою хворобу Анна все каже чесно, вважаючи себе побічним ефектом безжальної мутації, за рахунок якої життя на землі таке розмаїте. Мати Анни закохується в голландського торговця тюльпанами, якого Анна прозиває Голландським Тюльпанником. У нього багато грошей і ексцентричні ідеї лікування раку. Але коли мати дівчини збирається вийти заміж, а Анна почати лікування, розповідь обривається рівно на сере...

Гейзел розуміє, що цей фінал означає смерть Анни. Але їй цікаво було дізнатися подальші долі інших персонажів. Вона написала Петеру Ван Гаутену багато листів, але відповіді не отримала. Вона дізналася, що "Царська неміч" — його єдина книга, яку він видав десять років тому. Гас теж розчарований невизначеним фіналом роману. Він просить приїхати Гейзел до нього, щоб підтримати Айзека, якого напередодні операції кинула дівчина. Огастас і Айзек у підвалі грали в компютерну гру. Її сенс був у протистоянні терористам. Огастас весь час програвав, адже його герой гинув. Але він не засмучувався, адже він "врятував" дітей від терористів: "Ніхто не дасть їм вічного життя, але ціною мого життя тепер у них є хвилина, а це вже дещо". На зауваження Гейзел, що це лише пікселі, хлопець відповів: "Гра — це, можливо, реальна реальність".

РОЗДІЛ V

Через тиждень Огастас повідомив Гейзел, що отримав листа від Петера Ван Гаутена. Він, зокрема, написав: "Зважаючи на марність нашої боротьби, чи треба нам цінувати минуле враження, якого зазнаємо ми від мистецтва, — чи його єдиною цінністю слід вважати приємне переведення часу? Чим повинна бути книжка, Огастасе? Тривожною сиреною? Закликом до зброї? Ін'єкцією морфію? Як і всі запитання у всесвіті, ці теж неминуче приведуть нас до витоків: що означає бути людиною і —запозичуючи фразу в розтривожених шістнадцятирічних, яких ви, без сумніву, гнівно засуджуєте, — у чому сенс? Боюся, що сенсу немає, друже мій, і від подальшого знайомства з моїми творами ви б отримали невелике задоволення. Відповідаю на ваше запитання: більше я нічого не написав і не напишу. І далі ділитися думками з читачами навряд чи буде корисно і їм, і мені".

Гейзел вирішила написати мейл письменнику. Як хвора з трирічним стажем четвертої стадії раку, вона стверджувала, що письменник правильно зрозумів її. Книга пояснила дівчині, що вона відчуває, ще до того, як вона це відчула. Але їй дуже хочеться дізнатися, що стало з іншими персонажами твору. Це не дає їй спокою вже кілька років, а вона не знає, скільки у неї є часу чекати відповідь.

Айзека прооперували, і він осліп. Гейзел нарешті отримала листа від письменника. Він написав, що якщо дівчина опиниться в Амстердамі, він радо відповість на її запитання. У батьків, які витрачали чимало коштів на лікування, грошей на цю подорож не було. Вона не могла звернутися до фонду "Джин", який виконував одне бажання хворої дитини, адже вже використала його на мандрівку в Світ Діснея.

Огастас Вотерс сидів на ґанку. В руках він мав букет яскраво-помаранчевих тюльпанів, які допіру почали зацвітати. Сьогодні Гас з'явився у флісовій кофті, під якою виднілася футболка з логотипом баскетбольної команди Індіани. Вибір гардеробу здався мені несподіваним, хоч Огастасові все це личило. Відштовхнувшись, він підвівся і простягнув мені тюльпани зі словами:

— На пікнік не хочеш?

Я кивнула, взявши квіти.

— Хочеш, я поставлю їх у вазу? — запитала мама, широко всміхаючись.

— Ні-ні, я сама, — відповіла я. Якщо поставити тюльпани у вітальні, вони будуть спільними квітами. А я хотіла, щоб вони були тільки мої.

Я пішла до себе в кімнату, але переодягатися не стала. Зачесалася, почистила зуби, підмастила губи блиском і ледве-ледве напахтилася. Я не зводила очей з тюльпанів. Вони були агресивно-помаранчеві — такі помаранчеві, що це мало не вбивало їхню красу. Я не мала ні вази, ні чогось такого, тому вийняла зубну щітку зі склянки, наполовину наповнила її водою і лишила квіти у ванній.

Повернувшись у свою кімнату, я, почувши голоси, посиділа трохи на краєчку ліжка, слухаючи розмову крізь двері.

Тато : "То ви з Гейзел познайомилися в групі підтримки?"

Огастас: "Так, сер. У вас чудовий дім. І малюнки мені подобаються".

Мама: "Дякуємо, Огастасе".

Тато : "Отже, ти теж хворів?"

Огастас: "Так. Ногу я відрізав не з чистого задоволення, хоча це непоганий спосіб скинути вагу. Ноги такі важкі!" Тато : "А зараз як твоє здоров'я?" Огастас: "БОР уже чотирнадцять місяців".

Мама: "Чудово! Можливості медицини в наші дні — це щось неймовірне!"

Огастас: "Знаю. Мені пощастило".

Тато : "Ти повинен розуміти, що Гейзел, як і раніше, хвора, Огастас, і буде хвора все своє життя. Вона старатиметься не відставати від тебе, але її легені... "

Тут з'явилась я, і тато замовк.

— То куди ви поїдете? — запитала мама. Огастас підвівся, нахилився до неї, прошепотів відповідь і притиснув палець до вуст.

— Ш-ш, — мовив він, — це секрет. Мама всміхнулася.

— Телефон узяла? — запитала вона мене. Я пред'явила його як доказ, нахилила візок з кисневим балоном на колеса і рушила. Огастас наздогнав мене і підставив руку, на яку я сперлася, обхопивши пальцями біцепс.

На жаль, за кермо сів Огастас — сюрприз повинен бути сюрпризом. Поки ми ривками просувалися до невідомої мети, я мовила:

— Ти так маму зачарував, що вона мало зі штанів не вистрибувала.

— Думаєш, я їм сподобався?

— Ще й як. Хоча кого це хвилює? Вони ж тільки батьки.

— Вони твої батьки, — сказав Огастас, кинувши на мене погляд. — Плюс я люблю

подобатися. Це божевілья?

— Ми їдемо в отой парк чи що?

Вигляд у Огастаса був трохи розчарований.

— Так, ми їдемо в отой парк чи що, — сказав він. — То ти зрозуміла, так?

— Зрозуміла що?

— Нічого.

Позаду музею розташовувався парк, де митці наставили великих скульптур. Я чула про нього, але ніколи там не була. Проминувши музей, ми зупинилися біля баскетбольного майданчика, заповненого величезними синіми і червоними сталевими арками, що зображали траєкторію переданого м'яча.

З невеличкого підвищення, яке в Індіанополісі вважається пагорбом, ми спустилися на галявину, де діти лазили по величезній скульптурі лежачого скелета. Кістки його були мені десь до пояса, а стегнова кістка вища за мене. Скульптура нагадувала дитячий малюнок скелета, що підводиться з землі.

У мене боліло плече. Я боялася, що з легень метастази поповзли далі. Я уявляла, як ракова пухлина, слизький вугор з віроломними намірами, проростає в кістки, залишаючи діри в моєму скелеті.

— "Кумедні кісті", — почав Огастас. — Скульптура роботи Йопа Ван Лісгаута.

— Голландець, чи що?

— Так, — підтвердив Гас. — Як і Рік Смітс. Як і тюльпани.

Гас зупинився посеред галявини з кістками і зняв рюкзак спершу з одного плеча, потім з другого. Розстебнув блискавку, вийняв помаранчеву ковдру, пінту помаранчевого соку і кілька бутербродів, замотаних у плівку та з обрізаними шкоринками.

Ця ландшафтна скульптурна композиція розміщена в Художньо-природному парку Вірджинії, на території Музею мистецтв Індіанополісу. Складається з двадцяти двох білих і чорних лавок у вигляді кісток, які утворюють стилізований великий людський скелет. Митець хотів створити не лише художній твір, але й функціональний об'єкт, який зробив би відвідини парку більш комфортними. Йопа Ван Лісгаута на створення композиції надихнула творчість індіанців. Мистецтво корінних народів після появи європейців було розсіяне чи знищене. Тож облаштовані у парку лавки символізують залишки зникаючої культури індіанців. Майстер ніби кидає виклик усталеним уявленням про функціональність, відкриває нові можливості сприйняття глядачем артоб'єкта й середовища.

— А чому все помаранчеве? — запитала я, не дозволяючи собі думати, що все це якимось чином провадить до Амстердама.

— Таж це національний колір Нідерландів! Бутерброд? — запитав він.

— Дай-но здогадаюся, — сказала я.

— Голландський сир. І помідори. Помідори мексиканські. Вибач.

— Вічно ти розчаруєш, Огастасе. Хоч би помаранчевих помідорів дістав!

Він засміявся, а потім ми мовчки їли бутерброди, дивлячись, як діти лазять по скульптурі. Я не могла почати розпитувати, тож сиділа в оточенні всього голландського, мені було ніяково, та в серці жевріла надія.

Вдалині, купаючись у бездоганному сонячному світлі, такому рідкісному для нашого рідного міста, дітлахи вже зробили зі скелета гральний майданчик і плигали через штучні кістки.

— Ось що мені в цій скульптурі подобається, — почав Огастас, потримавши незапалену цигарку двома пальцями, немов струшуючи попіл, і взявши знову в рот. — По-перше, кістки досить далеко одна від одної, і дитина не може встояти перед спокусою пострибати між ними. Їй хочеться неодмінно проплигати всі груди аж до черепа. По-друге, скульптура самісінькою своєю суттю спонукає дітей танцювати на кістках. Символічні паралелі можна наводити нескінченно, Гейзел Грейс.

— Любиш ти символи, — сказала я, сподіваючись повернути розмову до великої кількості символіки Нідерландів на нашому пікніку.

— Гейзел Грейс, як і багато дітей до тебе, — і я кажу це з великою приязню, — ти витратила заповітне Бажання поспішно, не думаючи про наслідки. Стара з косою дивилася тобі в обличчя, і страх померти з Бажанням у кишені змусив тебе тицьнути пальцем у перше-ліпше. І ти, як і багато інших дітлахів, вибрала бездушні штучні задоволення тематичного парку розваг.

— Узагалі-то поїздка була чудова.

— Я не закінчив монологу! Я його записав і завчив, заважатимеш — зіб'юся, — перебив мене Огастас. — Будь ласка, жуй бутерброд і слухай... — (Бутерброд виявився неймовірно черствим, але я посміхнулася і відкусила з краєчка). — О'кей, на чому я зупинився?

— На штучних задоволеннях. Гас поклав цигарку в пачку.

— Правильно, на бездушних штучних задоволеннях тематичного парку розваг. Але дозволь мені довести, що справжні герої Фабрики Бажань — це молоді чоловіки і жінки, що, як і Володимир з Естрагоном, чекають на Ґодо, або порядні дівчата-християнки — на весілля. Ці юні герої чекають стоїчно, без скарг, коли здійсниться їхнє єдине заповітне Бажання. Певна річ, воно може ніколи й не здійснитися, але вони бодай можуть спокійно спочити в могилі, знаючи, що зробили свій маленький внесок у збереження ідеї заповітного Бажання.

З іншого боку, а що як воно таки здійсниться? Що як ти зрозумієш, що твоє заповітне Бажання — відвідати геніального Петера Ван Гаутена в його амстердамському вигнанні, і зрадієш, що не змарнував свого Бажання раніше?

Огастас замовк і мовчав досить довго. Я розсудила, що монолог закінчився.

— Але я вже використала своє Бажання, — нагадала я.

— А-а, — протягнув він. І після артистично витриманої паузи додав: — Зате я свого не використав.

— Правда?

Я була вражена, що Огастас мав право на Бажання, адже він ходить до школи й у

нього цілий рік ремісія. Потрібно бути дуже хворим, щоб фонд "Джин" поманив тебе Бажанням.

— Я отримав його в обмін на ногу, — пояснив Гас. Сонце світило йому в обличчя, він мружився, щоб дивитися на мене, і його ніс мило морщився. — Взагалі-то я не збираюся віддавати тобі моє Бажання. Але у мене теж з'явився інтерес зустрітися з Петером Ван Гаутеном, а без дівчини, яка познайомила мене з його книжкою, зустрічатися з ним немає сенсу.

— Атож, — підтвердила я.

— Я побалакав з "джинами", вони мене підтримали. Сказали, в Амстердамі на початку травня просто казка. Запропонували поїхати третього травня, а повернутися сьомого.

— Огастасе, справді?

Він схилився до мене, торкнувся щоки, і я подумала була, що він мене поцілує. Тіло моє напружилося, і, мабуть, він помітив це, тому що прибрав

руку.

— Огастасе, — сказала я. — Справді. Ти не зобов'язаний цього робити.

— Ще й як зобов'язаний, — озвався він. — Я дізнався своє Бажання!

— Боже, ти найкращий!

— Ти, либонь, кажеш це всім хлопцям, які фінансують тобі закордонні поїздки, — відповів він.

Мама зайнялася підготовкою поїздки Гейзел з Гасом до Амстердама. Дівчина відчувала, що завдасть Гасу болю. Вона порівнювала себе з гранатою, тому хотіла заздалегідь мінімізувати жертви: триматися подалі від людей, читати книжки, міркувати, бути разом з батьками, бо не зачепити їх у неї не вийде. Їй вже не треба виходити з депресії, але вона не може бути звичайним підлітком, бо вона — граната. Батьки не могли залишити доньку з такими думками, і тато сказав їй: "Ти не граната. Думка, що ти можеш померти, для нас нестерпна. Але радість, яку ти нам приносиш, набагато більша від смутку, якого завдає нам твоя хвороба".

Вночі Гейзел стало погано. Її відвезли до лікарні, де відкачали воду з легенів. Гас весь час був у передпокої, але Гейзел побачила його лише в день виписки.

РОЗДІЛ VIII

Онкологічна комісія відмовила Гейзел в дозволі на пересадку легенів і не рекомендувала їй трансатлантичний переліт. Дівчина зрозуміла: марно витратити здорові легені на безнадійний випадок.

Вранці я прокинулася пізно. Подивилася телевизор, лежачи в ліжку, перевірила пошту і почала писати мейл Петеру Ван Гаутену про те, що не можу приїхати в Амстердам, але присягаюся життям власної матері, що ніколи ні з ким не поділюся змістом продовження, — у мене й бажання такого не виникне, бо я велика егоїстка, і нехай він тільки скаже, шахрай той Голландський Тюльпанник чи ні, вийде за нього мама Анни чи ні та що станеться з хом'ячком Сізіфом.

Проте листа я не відіслала. Він вийшов надто вже жалісливий — навіть як на мене.

Годині о третій, коли Огастас, за моїми підрахунками, повернувся зі школи, я вийшла у двір

— Напевно, — відповіла я.

— Спроби врятувати мене від тебе приречені на провал, — попередив він.

— Чому? Чому ти взагалі звернув на мене увагу? Мало настраждався? — мовила я, подумавши про Кароліну Матерс.

Гас не відповів. Просто пригортав мене — я відчувала його дужі пальці в себе на лівій руці.

— Треба щось робити з цією бісовою гойдалкою, — заявив він. — Я тобі кажу: вона — дев'яносто відсотків проблеми.

Коли я заспокоїлася, ми пішли в будинок і разом сіли на канапу, поставивши ноутбук наполовину на Гасове коліно (протез), а наполовину — на моє.

— Гаряче, — сказала я, бо ноутбук знизу нагрівся.

— Уже? — посміхнувся Гас. Він відкрив сайт під назвою "Безкоштовно, без обману", на якому роздають не потрібні вже речі, і ми почали складати оголошення.

— Назва? — запитав він.

— Гойдалка шукає домівку, — запропонувала я.

— Безнадійно самотня гойдалка шукає затишну домівку, — уточнив він.

Ми писали оголошення, виправляючи одне одного, і врешті-решт зупинилися на такому варіанті:

Безнадійно самотня гойдалка шукає затишну домівку

Гойдалка, — не нова, але в доброму стані, — шукає нову домівку. Подаруйте своєму малюку гарні спогади, щоб одного дня він, вона чи вони визирнули у двір і гостро відчували ностальгію, як я сьогодні. Буття крихке і швидкоплинне, любий читачу, але з цією гойдалкою ваша дитина (або діти) познайомиться зі злетами і падіннями людського життя легко і безпечно і засвоїть найважливіший урок: хоч як сильно відштовхуйся, хоч як високо злітай, а вище голови не стрибнеш.

Нині гойдалка мешкає неподалік 83-ї вулиці та Спрінг-Мілл.

Потому ми ввімкнули телевізор, але не знайшли нічого вартісного, тому я взяла з тумбочки біля ліжка "Царську німіч" і принесла до вітальні, й Огастас Вотерс читав уголос, а мама, готуючи обід, слухала.

— "Скляне мамине око обернулося всередину", — почав Огастас. Поки він читав, я поринула в кохання, як поринають у сон: повільно, а потім раз

— іти вже розчинився.

Перевіривши за годину по тому пошту, я виявила цілий натовп потенційних залицяльників до нашої гойдалки — було з кого вибрати. Поміркувавши, ми зупинилися на чоловікові, якого звали Деніел Альварес, який прислав світлину своїх трьох дітей за комп'ютерною грою і підписав: "Я дуже хочу, щоб вони бодай зрідка гуляли". Я написала йому і запропонувала забрати гойдалку, коли йому буде зручно.

Огастас запитав, чи не хочу я поїхати з ним у групу підтримки, але я втомила від

напруженого дня і відмовилася. Ми разом сиділи на канапі, аж Гас раптом схопився на ноги, а потім упав назад і швидко поцілував мене в щоку.

— Огастасе! — вигукнула я.

— По-дружньому, — запевнив він, знову відштовхнувся і на цей раз підвівся посправжньому. Зробивши два кроки до моєї матері, він сказав: —Бачити вас завжди приємно.

І моя мама розкрила йому обійми, а він нахилився, поцілував її в щоку й обернувся:

— Бачиш?

Спати я пішла відразу по вечері, й бурчання "Біпапа" заглушило інші звуки за межами моєї кімнати.

Гойдалки я більше й не бачила.

Наступного дня Гейзел отримала листа від помічниці Петера Ван Гаутена Лідавей Фліхенгарт. Вона запропонувала зустрітися з письменником п'ятого травня. Якщо вона проживе ще бодай тиждень, то дізнається всі ненаписані таємниці Анниної матері та Голландського Тюльпанника. Наступного дня Гейзел на запросини Айзека прийшла до нього в гості. Він поскаржився на Гаса: у відеоіграх він чисто самогубець; надто вже ревно кидається рятувати мирних жителів. Гейзел погодилася: Гас сприймає відеоігри надто серйозно; він закоханий у метафору.

РОЗДІЛ X

Коли Гейзел з мамою пішли до будинку Гаса, вони почули, що в хаті хтось плаче, а Огастас вигукнув: "Це моє життя, і належить воно мені".

Через деякий час на порозі з'явився усміхнений Огастас, і вони вирушили в аеропорт. Гас перед відльотом вирішив купити гамбургер.

Коли Огастас не з'явився і за двадцять хвилин, я поділилася з мамою побоюваннями, чи не сталося з ним чого-небудь, але вона відірвалася від свого жахливого журналу лише на секунду, утішивши:

— Напевно, пішов у туалет.

Підійшла контролерка і замінила мій кисневий балон на той, який надала авіалінія. Мені стало ніяково від того, що на очах у всіх переді мною навколішках стоїть жінка, тому, поки міняли балон, я набирала Огастасові есемеску.

Він не відповів. Мама цим нітрохи не перейнялася, зате я вже уявила собі всі нещастя, здатні зірвати поїздку в Амстердам (арешт, травму, нервовий зрив). У грудях у мене творилося щось недобре — тільки цього разу рак був ні до чого, — а хвилини спливали.

І тільки коли жіночка за конторкою оголосила, що починається попередня посадка пасажирів, яким може знадобитися трохи більше часу (всі до єдиного присутні відверто обернулися до мене), я побачила, як Огастас швидко шкутильгає до нас із пакетом з "Макдональдсу" в руці й рюкзаком на плечі.

— Де ти був? — запитала я.

— Перепрошую, черга була довга, — відповів він, даючи мені руку. Тримуючись за руки, ми рушили до виходу на попередню посадку.

Я відчувала на собі цікаві погляди: люди думали про те, чи витримаємо ми переліт, і про те, яка героїчна жінка моя мама тощо. Іноді це найгірше в долі онкохворого: фізичні симптоми хвороби відокремлюють тебе від інших. Ми були однозначно і рішучо інші, й це виявилось з особливою очевидністю, коли ми втрьох ішли порожнім салоном літака, а стюардеса співчутливо кивала і жестами запрошувала до місць у самому хвості. Я сіла на середнє з трьох крісел, Огастас — біля віконця, а мама — біля проходу. Мама мене трохи потіснила, тому я посунулася до Огастаса. Наші місця виявилися відразу за крилом літака. Гас відкрив пакет і розгорнув бургер.

— Слухай, вибач, що не залишився в залі очікування. Черга в "Макдональдсі" була не така вже й довга, просто я... не хотів, щоб усі на нас витріщалися.

— Здебільшого на мене, — зауважила я. При погляді на Гаса і не скажеш, що він перехворів, але я ношу свою хворобу за собою, і почасти з цієї причини я сиджу вдома. — Огастас Вотерс, юнак рідкісної харизми, соромиться сидіти поруч із дівчиною з кисневим балоном.

— Та не соромлюся я, — заперечив він. — Просто ці люди мене дратують. А сьогодні я не хочу дратуватися.

За хвилину він витягнув з кишені свою пачку цигарок і відкинув верх. А ще за дев'ять секунд білява стюардеса підбігла до наших крісел і заторохтіла:

— Сер, у нас на борту курити не можна. Взагалі на борту курити не можна.

— Я не курю, — відповів Огастас. Цигарка смикалася в нього в роті, коли він говорив.

— Але...

— Це метафора, — пояснила я. — Він кладе небезпечний для життя предмет собі в рот, але не дає йому можливості вбивати його.

Стюардеса розгубилася всього на секунду.

— На час польоту така метафора заборонена, — сказала вона. Гас кивнув і прибрав цигарку в пачку.

Нарешті ми виїхали на злітну смугу, і пілот оголосив: "Прохання бортпровідникам приготуватися до зльоту", після чого два величезні реактивні двигуни заревіли, і літак почав прискорюватися.

— Отак як з тобою в машині їздити, — сказала я. Гас посміхнувся, але щелепи у нього були стиснуті, і я запитала: — Ти о'кей?

Ми набирали швидкість. Гас раптом вчепився в підлокітник, його очі розширилися. Я накрила його долоню своєю і запитала ще раз:

— О'кей?

Він нічого не відповів, дивлячись на мене вираченими очима.

— Ти що, боїшся літати? — не витримала я.

— Я тобі відповім за хвилину, — пробурмотів він. Ніс літака задерся, і ми опинилися в повітрі. Гас спостерігав у вікно, як планета під нами стрімко зменшується, і його долоня під моєю розслабилася. Він глянув на мене — і знову у вікно. — Ми летимо, — оголосив він.

— Ти ніколи раніше не літав? Він похитав головою.

— ГЛЯДИ! — мало не закричав він, показуючи у вікно.

— Так, — сказала я. — Так, я бачу. Схоже, ми в літаку.

— ЗА ВСЮ ІСТОРІЮ ЛЮДСТВА НІХТО ТАКОГО НЕ БАЧИВ! — вигукнув він. Його ентузіазм був чарівний. Я не втрималася, перехилилась і поцілувала його в щок.

— Не забувай про мою присутність, — попередила мама. — Я сиджу поруч, твоя мама, яка тримала тебе за ручку, поки ти вчилася ходити.

— Всього лише дружній поцілунок, — виправдовувалася я, обернувшись і поцілувавши і її заодно.

— Не такий уже і просто дружній, — пробубонів Гас, щоб почула тільки я. Адже коли з Метафорично Схильного до Широких Жестів Огастаса прозирнув здивований, збуджений і невинний Гас, я просто не могла втриматися.

Згідно з маминим грандіозним планом кілька годин польоту ми повинні були проспати, щоб, приземлившись о восьмій ранку, вийти в місто готовими взяти від життя все. Тому після закінчення фільму мама, Огастас і я зажили снодійне. Мама відрубалася за кілька секунд, а ми з Огастасом мовчки дивилися у вікно. День був ясний, і хоча нам не було видно вечірнього сонця, ми бачили всю палітру барв.

— Боже, як гарно, — сказала я здебільшого собі.

— "Сонце на сході надто яскраве в її згасаючих очах", — процитував Гас рядок з "Царської немочі".

— Зараз сонце не сходить, — поправила я.

— Десь таки сходить, — відповів він і за секунду додав: — Спостереження: класно було б облетіти земну кулю на супершвидкому літаку, який встигав би за сходом сонця.

— І я б довше прожила... — (Гас глянув на мене скоса). — Ну, теорія відносності й усе таке... — (Він досі не розумів). — Ми старіємо повільніше, коли рухаємося, ніж коли стоїмо. Зараз, наприклад, час плине для нас повільніше, ніж для тих, хто на землі.

— Дівчата в коледжі — вони такі, — сказав Огастас. — Розумні.

Я закотила очі. Він штовхнув мою ногу коліном (справжнім), і я пхнула його коліном у відповідь.

— Засинаєш? — запитала я.

— І близько ні, — відповів він.

— Я теж, — погодилася я. Снодійні й наркотичні засоби діють на мене інакше, ніж на здорових людей.

— Хочеш іще кіно подивитися? — запитав він. — У них є фільм з Наталі Портман, коли вона — викапана Гейзел.

— Я хочу подивитися те, чого ти ще не бачив.

Зрештою ми вибрали "Триста спартанців" — бойовик про трьохсот відчайдухів, які захищали Спарту від перської армії чисельністю, судячи з усього, не менше мільярда. Фільм у Огастаса знову почався раніше за мій, і за кілька хвилин я почула його коментарі "Чорт!" і "Гаплик йому!" Щоразу як когось вбивали в особливо витончений спосіб, я перехилилася через підлокітник і клала голову Гасу на плече, щоб на його

екрані дивитися кіно разом.

Фільм "Триста спартанців" відзначався великою кількістю оголених, натертих олією юнаків у шкіряних ременях, тому картинка зовсім не напружувала, стомлювало лише розмахування мечами без будь-якого реального ефекту. На екрані громадилися гори трупів персів і спартанців, і було незрозуміло, чому це перси такі жорстокі, а спартанці такі гарні. "Сучасність, — якщо цитувати "Царську неміч", — спеціалізується на таких боях, у яких ніхто нічого цінного не втрачає, окрім хіба свого життя". Так було і в цій битві титанів.

Ближче до кінця фільму майже всі померли, і прийшла та божевільна мить, коли спартанці заходилися складати тіла своїх небіжчиків одне на інше, споруджуючи стіну з трупів. Мертві стали міцним блокпостом поміж персами і дорогою на Спарту. Мені ця чорнуха здалася трохи невинуватою, тому я відвела очі від екрана й запитала Огастаса:

— Як гадаєш, скільки всього мерців?

— Ш-ш-ш! — відмахнувся він. — Зараз найцікавіше!

Коли перси пішли в атаку, їм довелося перелазити через стіну з мерців, а спартанці зайняли панівну висоту на цій горі трупів, і коли падали нові убиті, стіна з тіл мучеників робилася тільки вища і складніша для подолання, і всі розмахували мечами, пускали стріли, і Горою Смерті лилися ріки крові тощо.

Я підняла голову з Гасового плеча, щоб не бачити чорнуху, і спостерігала, як він дивиться кіно. Він не міг стримати своєю дурнуватої усмішки. Скосивши очі, я бачила на своєму телевізорі, як на екрані громадаються нові тіла воїнів. Коли перси нарешті здолали спартанців, я знову подивилася на Огастаса. Хоч гарні хлопці й програли, Огастас здавався веселим. Я знову поклала голову йому на плече, але не розплющувала очей, поки битва не закінчилася.

Коли пішли титри, Гас скинув навушники і мовив:

— Вибач, я потонув у шляхетності їхньої самопожертви. Що ти казала?

— Як гадаєш, скільки всього мерців?

— Скільки вигаданих персонажів померло у вигаданому кіно? Замало, — пожартував він.

— Ні, я маю на увазі, взагалі скільки людей померло за всю історію?

— Я випадково знаю точну відповідь, — озвався Гас. — Зараз на Землі сім мільярдів живих і близько дев'яносто восьми мільярдів небіжчиків.

— Ой, — зронила я. Мені здавалося, що за рахунок швидкого зростання населення в світі зараз виявиться більше живих, ніж померлих за всі часи.

— На кожного живого — по чотирнадцять небіжчиків, — сказав він. Титри знай пливли. Багато часу знадобилося, щоб ідентифікувати всі оті трупи. Моя голова так і лежала в Гаса на плечі. — Я шукав цю інформацію кілька років тому, — провадив він. — Мені було цікаво, чи можна пам'ятати всіх. Ну, якщо закріпити за кожним живим певну кількість померлих, чи вистачить живих, щоб пам'ятати всіх мерців?

— І як, вистачить?

— Звісно, будь-хто може запам'ятати чотирнадцять прізвищ. Але ми горюємо неорганізовано, тому багато знають напам'ять Шекспіра і ніхто не пам'ятає людину, якій він присвятив свій Сонет 55.

— Ага, — погодилася я. Хвилину ми мовчали.

— Я закоханий у тебе, — тихо промовив він.

— Огастасе, — сказала я.

— Закоханий, — повторив він, дивлячись на мене, і я помітила зморщечки в куточках його очей. — Я закоханий у тебе і не звик позбавляти себе радості казати правду. Я закоханий у тебе, я знаю, що кохання — лише крик у порожнечу, забуття неминуче, всі ми приречені, й настане день, коли все перетвориться на порошок. Я знаю, що сонце поглине оту єдину землю, що нам дана, а я закоханий у тебе.

— Огастасе, — знову промовила я, не знаючи, що ще додати. Почувалась я так, наче всередині здійснюлася хвиля, затопивши мене дивною болючою радістю, але я фізично не могла сказати про це. Я взагалі нічого не могла сказати. Я просто дивилася на Гаса і дозволяла йому дивитися на мене, аж він кивнув, стиснувши губи, і відвернувся, притулившись головою до ілюмінатора.

РОЗДІЛ XI

В Амстердамі Гейзел і Огастас пішли на прогулянку.

Огастас усміхнувся кутиком рота, дивлячись на канал вниз за течією, в той час як я роздивлялася його вгору за течією. Дивитися було на що, тому мовчання не видавалося ніяковим, але мені хотілося, щоб усе було ідеально. Все і було ідеально, але мені здавалося, що цей Амстердам — це постановка на основі моїх мрій, і тому я не могла позбутися думки, що вечір, як і вся поїздка, не більш ніж збавка на рак. Я хотіла, щоб ми сиділи і розмовляли, невимушено жартуючи, ніби вдома на канапі, але в глибині душі засіло напруження.

— Це у мене зовсім не похоронний костюм, — нагадав Огастас за деякий час. — Коли я дізнався, що хворий, — ну, коли мені сказали, що у мене вісімдесят шансів зі стати лікуватися... Шанси, звісно, високі, але мені здавалося, що це російська рулетка. Мене чекало півроку або рік пекла, треба було втратити ногу, — і в результаті все це могло ще й не допомогти, розумієш?

— Розумію, — підтримала я, хоча насправді не розуміла. Діагноз мені поставили на термінальній стадії; мене лікували, щоб продовжити мені життя, а не зцілити рак. Фаланксифор вніс у мою історію хвороби трохи неоднозначності, але моя особиста історія відрізнялася від Гасової: мій епілог був написаний водночас із діагнозом. Огастас, як більшість, що захворіли на рак, жив з невизначеністю.

— Атож, — сказав він. — От я і вирішив підготуватися. Ми купили місце на цвинтарі Краун-Гілл, і якось я цілий день ходив з батьком і вибирав конкретну ділянку. Я розпланував свій похорон до дрібниць, а перед самою операцією попросив у батьків Дозволу купити дорогий костюм — раптом мені все-таки гаплик. Але мені так і не випало нагоди його вдягнути. До сьогоднішнього вечора.

— То це твій смертний костюм.

— Так. У тебе хіба нема смертної сукні?

— А певно ж є, — сказала я. — Купувала на п'ятнадцятиріччя. Але на побачення я в ній не ходжу.

У нього загорілися очі.

— То у нас побачення?

Я опустила погляд, зненацька зніжковівши.

— Не треба квапити події.

Ми наїлися досхочу, але десерт — збиті вершки зі скибочками маракуї — був занадто смачний, щоб його бодай не скуштувати, тож ми сиділи над тарілочками, намагаючись знову зголодніти. Сонце нагадувало пустуна, який відмовляється вкладатися спати: о пів на дев'яту було ще видно.

Огастас раптом ні з того ні з сього запитав:

— Ти віриш у загробне життя?

— Я вважаю вічність помилковою концепцією, — відповіла я.

— Ти й сама — помилкова концепція, — самовдоволено зауважив він.

— Знаю. Тому мене і вилучили з кругообігу життя.

— Не смішно, — заявив Гас, задивившись на вулицю. На велосипеді проїхали дві дівчини, одна сиділа боком на багажнику.

— Та облиш, — відмахнулася я. — Я пожартувала.

— Думка про те, що тебе вилучили з кругообігу життя, не смішить мене, — сказав він. — Але серйозно: загробне життя?

— Ні, — відповіла я, але відразу ж уточнила: — Ну, може, не дуже категоричне "ні". А ти?

— Так, — сказав він упевнено. — Беззаперечно.

Вірю не в рай, де можна їздити на єдинорогах, грати на арфі й жити на хмарі, а вірю у Щось із великої літери "Щ". І завжди вірив.

— Правда? — здивувалася я. Віра в рай у мене завжди асоціювалася з якоюсь розумовою неповноцінністю, а Гас дурнем не був.

— Так, — мовив він тихо. — Я вірю в рядок з "Царської немочі": "Сонце на сході надто яскраве в її згасаючих очах". Коли сходить сонце, я розумію Бога: світло його нестерпно яскраве, але очі згасають не до кінця. Я не вірю, що ми повертаємося, щоб переслідувати або втішати живих, але, гадаю, з нами обов'язково щось відбувається далі.

— Але ти боїшся забуття.

— Звісно. Я боюся земного забуття. Не подумай, що я копіюю своїх батьків, але я вірю, що у людей є душі, і вірю у збереження душі. Страх забуття — це Щось інше, це страх від того, що я не зможу віддати нічого в обмін на своє життя. Якщо ти не прожив У служінні вищому добру, можна принаймні послужити йому своєю смертю, розумієш? А я боюся, Що не зможу ні прожити, ні вмерти заради чогось значимого.

Я тільки головою похитала.

— Що таке? — запитав Гас.

— Ти просто одержимий ідеєю за щось віддати життя і залишити докази свого героїзму абощо. Це дивацтво.

Кожен хоче прожити неординарне життя.

— Не кожен, — сказала я, не в змозі приховати роздратування.

— Ти розгнівалася?

— Просто... — почала я і не змогла договорити, — Просто... — знову мовила я. На столі блимав вогник свічки. — Негарно так казати: мовляв, важливі тільки ті життя, які прожиті й віддані заради великої мети. А тим більше низько казати таке мені.

І я, немов маленька дівчинка, запхала до рота повну ложку збитих вершків, начебто мені взагалі байдуже.

— Вибач, — перепросив Гас. — Я не це мав на увазі. Я тільки про себе думав...

— Атож! — мовила я. Але відчула таке переповнення, що не змогла закінчити. Злякалася, що мене знудить — мене часто нудить після їжі. (Це не булімія, це рак). Я підсунула тарілку з десертом Гасу, але він похитав головою.

— Вибач, — повторив і потягнувся через стіл до моєї руки, якої я не прибрала. — Я й гіршим буваю.

— Наприклад? — піддражнила я.

— Наприклад, над моїм унітазом висить каліграфічний напис: "Купайся щодня в утісі слів Господніх", Гейзел. Отож я буваю набагато гіршим.

— Звучить негігієнічно, — зауважила я.

— Кажу ж тобі, буваю й гіршим.

— Буваєш, — посміхнулася я. А я йому справді подобаюся! Може, я нарцис, та коли там, в "Ораньє", я це усвідомила, Огастас почав мені подобатися ще більше.

Забираючи тарілки з десертом, офіціант мовив:

— Вашу вечерю оплатив пан Петер Ван Гаутен. Огастас усміхнувся.

— А цей Петер Ван Гаутен непоганий дядько.

Коли посутеніло, ми прогулювалися вздовж каналу. За квартал від "Ораньє" ми зупинилися біля лави, оточеної старими іржавими велосипедами, причепленими до велосипедних стійок і один до одного, сіли обличчям до каналу, й Гас пригорнув мене.

— Повірити не можу, що завтра ми з ним зустрінемося, — сказала я. — Петер Ван Гаутен розповість нам ненаписаний епілог найкращої на світі книжки.

— А він ще й заплатив за нашу вечерю, — втулив Огастас.

— Я собі все уявляю, як він спершу нас обшукає — чи не принесли ми диктофон. А потім сяде поміж нами на канапі у вітальні й пошепки розповість, чи вийшла Аннина мама заміж за Голландського Тюльпанника.

— Ну, а які твої версії? — запитав Огастас.

— Не знаю, їй-богу. Тисячу разів про це думала. Щоразу, перечитуючи, уявляю щось інше, розумієш? — (Він кивнув). — А у тебе є версія?

— Ага. Я не думаю, що Голландський Тюльпанний виявиться шахраєм, але він напевно не такий заможний, як переконає Анну з матір'ю. Мені здається по смерті Анни її мати поїде з ним у Голландію, щоб жити там довго і щасливо, але нічого не

вийде, — її тягтиме туди, де дочка.

Я й не здогадувалася, що він так багато думав про цю книжку і що "Царська неміч" багато для нього означає — незалежно від того, що я теж багато чого значу для Гаса.

Вода тихо хлюпала в кам'яні стіни каналу; проїхала галаслива компанія, перегукуючись швидкою і різкою нідерландською мовою; напівзатоплені човни були не більші за мене; линув запах застоюної води, Гасова рука лежала в мене на плечі; його здорова нога торкалася моєї ноги від самого стегна аж до ступні... Я трохи дужче притислася до Гаса. Він здригнувся.

— Вибач. Усе о'кей?

Він видихнув "так", але скривився від болю.

— Перепрошую, — сказала я. — Кістляве в мене плече.

— Все о'кей, — мовив він. — Навіть приємно.

Ми сиділи довго. Зрештою його рука сповзла з мого плеча і лягла на спинку лавки. Ми дивилися на канал. Я думала про те, як примудряються голландці зберігати своє місто, хоча цій території належить бути під водою, і що для лікарки Марії я свого роду Амстердам — напівзатонула аномалія, і ця думка змусила мене згадати про смерть.

— Можна запитати тебе про Кароліну Матерс?

А ще кажеш, що не віриш у загробне життя, — відгукнувся Гас, не дивлячись на мене. — Так, можна, певна річ. Що ти хочеш дізнатися?

Я хотіла знати, чи Гас витримає, якщо я помру. Не воліла бути живою гранатою, не бажала бути злою силою в житті коханих людей.

— Ну... просто... що сталося.

Гас так глибоко зітхнув, що моїм паскудним легеням це здалося хвастощами. Він застромив до рота нову цигарку.

— Знаєш, як кажуть: місце, де ніхто не грається, це лікарняний гральний майданчик? — (Я кивнула). — Я лежав у "Меморіалі" тижнів зо два, коли мені відрізали ногу і почали хімію. Лежав я на п'ятому поверсі з овидом на гральний майданчик, який завжди був порожній. Я купався в метафоричному резонансі порожнього грального майданчика у лікарняному дворі. Аж раптом туди почала виходити дівчина. Щодня вона гойдалася на гойдалках сама, як у кіно. Я попросив одну з найчуйніших медсестер дізнатися про неї більше, а вона привела дівчину знайомитися. Це виявилася Кароліна, і я пустив у хід всю мою непереборну харизму, щоб її зачарувати... — Гас замовк, і я вирішила щось сказати.

— Ти не такий і харизматичний, — заявила я. Він недовірливо пирхнув. — Ти просто вродливий, от і все, — пояснила я.

Він розреготався.

— Штука з мерцями в тому... — почав він, але зупинився. — Штука в тому, що ти здаєшся негідником, якщо не романтизуєш небіжчиків, але як по правді... це складно, мабуть. Ну, ти ж знаєш цей імідж стоїчної, незламної жертви раку, яка героїчно бореться з хворобою, опирається їй з нелюдською силою, ніколи не скаржиться і не припиняє усміхатися навіть перед смертю?

— О так, — підхопила я. — Вона добросерда й великодушна, кожен її подих надихає всіх нас! Яка сильна людина, як ми нею пишаємося!

— Так, але насправді — нас із тобою я не маю на увазі — за статистикою хворі на рак діти співчутливі або наполегливі не більше, ніж здорові. Кароліна вічно ходила похмура і нещасна, але мені це подобалося. Мені подобалося усвідомлювати, що з-поміж усіх людей на світі вона вибрала мене як найменш ненависного. Ми проводили час, разом дратуючи всіх підряд. Доводили до сказу медсестер, інших дітей, наших батьків — хто тільки під руку трапиться. Не знаю, в чому була біда: в Кароліні чи в її пухлині. Одна медсестра сказала мені якось, що захворювання Кароліни на медичному жаргоні називається "пухлиною злобності", тому що перетворює людину на чудовисько. Отож дівчина, у якої видалили п'яту частину мозку і тільки-но виявили рецидив "пухлини злобності", аж ніяк не була зразком стоїчного дитячо— онкологічного героїзму. Вона була... Чесно зізнатися, вона була стервом. Але так говорити не можна, тому що, по-перше, у Кароліна була специфічна пухлина, а по-друге, вона померла. У неї була купа причин поводитися неприязно, розумієш?

Я розуміла.

— Знаєш, у тому розділі "Царської немочі", Анна йде через футбольне поле на фізкультуру абощо і як стій падає в траву, розуміючи, що рак повернувся, що метастази вже в нервовій системі; вона не може підвестися, і її обличчя на дюйм від трави на футбольному полі, і вона застигає, дивлячись на травинки поблизу, помічаючи, як освітлює їх сонце... Я не пам'ятаю далі, але там щось про те, як на неї сходять Вітменівське осяяння: людську суть можна визначити як можливість дивуватися величчю творення. Пам'ятаєш цей розділ?

— Пам'ятаю цей розділ, — сказала я.

— І потім, коли мені все нутро випалили хімією, чомусь я вирішив плекати надію. Не конкретно надію на виживання; мене, як Анну, охопило глибоке хвилювання і почуття вдячності за просту можливість захоплюватися всім, що нас оточує. Але Кароліні день у день гіршало. Незабаром її відпустили додому, і були хвилини, коли мені здавалося, що у нас можуть скластися справжні, ну, стосунки, але в дійсності цього бути не могло, тому що вона в розмові не фільтрувала своїх думок, а це було неприємно і навіть прикро. Але не можна ж кидати дівчину з пухлиною мозку! І її батькам я сподобався, і молодший брат Кароліни виявився чудовим хлопчаком, як же можна було її покинути? Адже вона вмирала! Тривало все це цілу вічність. Тривало це майже рік, і майже рік я зустрічався з дівчиною, яка ні з того ні з сього починала реготати, тицяти в мій протез і обзивала мене Кикотем.

— О ні, — сказала я.

— Так. Це, звісно, все пухлина, що з'їла її мозок. А може, й не пухлина, чорт її розбере. Я не мав способу з'ясувати, вони ж були нероздільні, Кароліна і пухлина. Хвороба брала своє, і Кароліна взяла за звичку повторювати ті самі історії і сміятися зі своїх коментарів, і так по сто разів на день. Вона тижнями повторювала жарт: "У Гаса прегарні ноги. Ну, тобто нога", — після чого починала реготати, як маніячка.

— Ох, Гасе, — пробелькотіла я. — Це...

Я не знала, що казати. На мене він не дивився, і мені здавалося нескромним дивитися на нього. Я відчувала, що він витріщився просто себе. Вийняв цигарку з рота, поглянув на неї, пом'яв пальцями і знову взяв у зуби.

— Ну, — зауважив він, — якщо по-чесному, у мене і справді прегарна нога.

— Мені дуже шкода, — сказала я. — Мені правда дуже, дуже шкода.

— Мені теж, — мовив він.

— Я б не хотіла таке тобі колись зробити, — сказала я йому.

— А я б не заперечував, Гейзел Грейс. Для мене де була б велика честь — якби серце мені розбила ти.

РОЗДІЛ XII

Гейзел дуже нервувала перед зустріччю Петером Ван Гаутеном. Але письменник відмовився зустрічатися з Гейзел і Гасом. Але Лідавей примусила його прийняти відвідувачів. В кімнаті Гейзел помітила два великі сміттєві мішки, заповнені листами від шанувальників, які письменник не читав, бо жахливо боявся. Петер Ван Гаутен усіляко ухилився від розповіді про подальшу долю персонажів його роману і навіть відрікся від нього. Він сказав, що сподівався, що хвора дівчинка не зможе перелетіти через океан, тому вирішив дати їй якусь розраду. Щодо роману, то він складається з рядків на папері; і його персонажі не повинні мати життя за межами цих рядків. Вони перестали існувати в ту мить, коли роман закінчився. Гейзел найбільше цікавила подальша доля матері Анни. Петер Ван Гаутен почав ображати дівчину і назвав її невдалим експериментом з мутацій. Обурена Лідавей оголосила, що звільняється з посади, а Гейзел вимагала лише одного — сказати, вигадати, що стане з матір'ю Анни.

Я не можу кулею вилетіти з приміщення, але ми швидко спустилися східцями, причому візка тримав Огастас, і рушили назад до "Філософа" нерівним хідником, брукованим прямокутними цеглинами. Вперше після історії з гойдалкою я заплакала.

— Гей, — сказав Огастас, обійнявши мене за стан. — Гей, усе гаразд... — (Кивнувши, я втерла сльози). — От виродок... — (Я знову кивнула). — Напишу я тобі епілог, — пообіцяв Гас. Я заплакала ще дужче. — Обов'язково напишу, — повторив він. — І краще, ніж цей п'яничка. У нього мозок уже як швейцарський сир. Він навіть не пам'ятає, що колись написав книжку. Я можу написати вдесятеро кращу історію. У мене в романі буде кров, тельбухи і висока жертвність, суміш "Царської немочі" і "Ціни світанку". Тобі сподобається.

Я кивала, силкуючись усміхнутися, а він мене пригорнув дужими руками до м'язистих грудей, і я трохи намочила слізьми його теніску, але незабаром змогла говорити.

— Я змарнувала твоє бажання на цього виродка, — пробурмотіла я йому в груди.

— Гейзел Грейс, ні. Мушу погодитися, що ТИ витратила моє єдине Бажання, але не на нього. Ти витратила його на нас.

Ззаду почулося швидке цок-цок високих каблучків. Я обернулася. Лідавей, з розмашеною по щоках косметикою, шокована ситуацією, бігла за нами по тротуару.

— Ходімо в будинок Анни Франк, — запропонувала вона.

— Я нікуди не піду з цим чудовиськом, — заперечив Огастас.

— А його ніхто й не запрошує, — сказала Лідавей. Огастас обіймав мене, у захисному жесті поклавши долоню мені на щоку.

— Не думаю... — почав був він, але я перебила:

— Ходімо, певна річ.

Мені, як і раніше, кортіло почути відповіді від Ван Гаутена. Але це не все. Лишилося всього два дні в Амстердамі з Огастасом, і я не дозволю тому жалюгідному старому все зіпсувати.

У Лідавей був громіздкий сірий "фіат" з мотором, торохтіння якого нагадувало захоплений вереск чотирирічної дівчинки. Ми їхали вулицями Амстердама, й Лідавей знай перепрошувала.

— Мені дуже прикро. Цьому нема пробачення. Він просто хворий, — казала вона. — Я думала, зустріч з вами йому допоможе: він відчує, що його роман вплинув на реальні долі, але... Мені дуже, дуже прикро. Це просто ганьба.

Ні я, ні Огастас не озивалися. Я сіла на задньому сидінні, за Огастасом, і поклала руку між бічною стінкою машини й Огастасовим сидінням, сподіваючись намацати його руку, але так і не намацала. Лідавей вела далі:

— Я працювала у Петера, бо вважала його генієм, і оплата добра, але поступово він перетворився на чудовисько.

— Мабуть, він непогано заробив на своєму романі, — помовчавши, зауважила я.

— О ні-ні, справа не в цьому. Він же Ван Гаутен, — сказала Лідавей. — У сімнадцятому столітті один з його пращурів відкрив спосіб змішувати какао з водою. Частина Ван Гаутенів давно перебралася в Сполучені

Штати, Петер — їхній нащадок, але після виходу роману він повернувся в Нідерланди. Він — ганьба для своєї великої родини.

Мотор вереснув. Лідавей перемкнула передачу, і ми рвонули мостом понад каналом.

— Це обставини, — пояснила вона. — Обставини зробили його таким жорстоким, адже він від природи не лихий. Але такого, як сьогодні, я не очікувала... коли Петер казав оті жахливі речі, я не могла повірити. Мені дуже, дуже прикро.

Паркуватися довелося за квартал від музею Анни Франк, і поки Лідавей стояла в черзі по квитки, я сиділа, спиною прихилившись до маленького деревця, й дивилася на пришвартовані човни на каналі Принсенграхт*. Огастас стояв наді мною, неквапливо тягаючи по колу візок з кисневим балоном і спостерігаючи, як крутяться коліщатка. Я хотіла, щоб він присів поруч, але знала, що йому важко сідати і ще важче підводитися.

* "Канал принца" (нід.), названий на честь Вільгельма Оранського.

— О'кей? — запитав він, глянувши на мене згори вниз. Стенувши плечима, я поклала долоню йому на литку. Це був протез, але я не прибрала руки. Гас і далі

дивився на мене.

— Я хотіла... — почала я.

— Знаю, — відгукнувся він. — Знаю. Схоже, світ і справді не фабрика з виконання бажань.

На це я легенько всміхнулася.

Повернулася Лідавей з квитками, але її тонкі губи були схвильовано стиснуті.

— Там немає ліфта, — попередила вона. — Я дуже перепрошую.

— Пусте, — заспокоїла я її.

— Так, але там багато сходинок, — заперечила вона. — Крутих сходинок.

— Пусте, — повторила я. Огастас почав щось говорити, але я перебила: — Все гаразд, я впораюся.

Ми почали з кімнати з відеофільмом про євреїв у Нідерландах, про вторгнення нацистів і родину Франків. Потім піднялися в будинок над каналом, де Отто Франк провадив свій бізнес. Піднімалися ми повільно — і я, і Огастас, — але я почувалася сильною. Незабаром я дивилася на знамениту книжкову шафу, що за нею ховалися Анна Франк, її сім'я і ще чотири людини. Шафа була відчинена, і за нею виднілися вузькі східці, якими можна піднятися тільки по одному. Навколо були й інші відвідувачі, я не хотіла нікого затримувати, але Лідавей сказала: "Прошу у всіх трохи терпіння", — і я пішла нагору. Лідавей несла мого візка, Гас ішов позаду.

Сходинок було чотирнадцять. Я думала про людей за мною, переважно дорослих, які розмовляли різними мовами, і згоряла від ніяковості, відчуваючись приви́дом, який водночас і заспокоює, і лякає, аж нарешті я опинилася в порожній кімнаті та притулилася до стіни, і мізки повторювали легеням: все о'кей, все о'кей, заспокойтеся, все о'кей, — а вони відповідали мозку: о Боже, ми тут помираємо. Я навіть не бачила, як Огастас піднявся нагору, але він підійшов, утер чоло і сказав:

— Ти чемпіон.

Постоявши кілька хвилин, притулившись до стіни, я змогла перейти в сусідню кімнату, в якій Анна мешкала разом з дантистом Фріцом Пфефером. Кімнатка була крихітна, без меблів. Неможливо було здогадатися, що тут хтось мешкав, якби не ілюстрації з журналів і газет, які Анна розклеїла на стіні і які тут так і залишилися.

Ще одні сходи вели в кімнату, де мешкала родина Ван Пелсів, крутіші за попередні, ще й вісімнадцять сходинок завдовжки — уславлена драбина. Ставши на порозі, я окинула їх поглядом і зрозуміла — не подужаю, але єдина дорога звідси вела нагору.

— Гайда назад, — сказав позаду мене Гас.

— Все о'кей, — тихо відповіла я. Це дурня, але мені здавалося, що я зобов'язана їй — Анні Франк, я маю на увазі, — адже вона мертва, а я ні, адже вона сиділа тут мишкою, не піднімала жалюзі, все робила правильно і все одно загинула, і тому я повинна піднятися сходами і побачити інший світ, у якому вона прожила кілька років, перш ніж по неї прийшло гестапо.

По східцях я дерлася, як маленька дитина, повільно, щоб можна було звести дух нагорі, перш ніж зомлію. Зусібіч у свідомість заповзала чорнота, а я знай плуганилася

нагору крутими східцями. Нарешті я здолала їх, в очах тьмарилося, мене нудило; м'язи рук і ніг беззвучно волали, вимагаючи кисню. Спиною по стіні я осіла на підлогу, тіпаючись від вологого кашлю. Наді мною була пригвинчена порожня вітрина, і я дивилася крізь скло на стелю, силкуючись не знепритомніти.

Лідавей присіла навпочіпки біля мене, мовивши:

— Ти вже нагорі, все позаду.

Я кивнула. Я заледве усвідомлювала, що всі тривожно поглядають на мене, а Лідавей тихо говорить з ними спершу однією мовою, потім іншою, потім ще іншою, а Огастас стоїть поруч і гладить мої коси.

За часину Лідавей з Огастасом допомогли мені підвестися, і я побачила, що ж захищала скляна вітрина: позначки на шпалерах про те, як росли діти, що мешкали тут: дюйм по дюйму доти, доки рости перестали.

Помешкання Франків тут закінчувалося, але ми й далі були в музеї — в довгому вузькому коридорі висіли фотографії кожного з восьми мешканців флігеля й опис: як, де і коли вони померли.

— Єдиний з усієї родини, хто пережив війну, — сказала Лідавей, показуючи на батька Анни, Отто. Говорила вона неголосно, ніби в церкві.

— Він не війну пережив, — уточнив Огастас. — Він пережив геноцид.

— Правильно, — погодилася Лідавей. — Не уявляю, як далі жити без рідних. Просто не уявляю.

Коли я читала про кожного з сімох померлих, я думала про Отто Франка, якого вже ніхто більше не називав татом, — йому лишився тільки Аннин щоденник замість дружини і двох дочок. Наприкінці коридору була величезна книжка, де містилися імена 103 000 загиблих у Нідерландах під час голокосту (як свідчила табличка на стіні, вижили тільки 5 000 з депортованих нідерландських євреїв. 5 000 Отто Франків). Книжка була розгорнута на сторінці з іменем Анни Франк, але мене вразило, що відразу за нею йшли чотири Арони Франки. Чотири. Чотири Арони Франки без присвячених їм музеїв, без сліду в історії, без когось, хто плакав би за ними. І я подумки вирішила молитися за чотирьох Аронів Франків, поки житиму. (Може, комусь і потрібно вірити у правильного всемогутнього Бога, щоб молитися, але не мені).

Коли ми дійшли до кінця кімнати, Гас зупинився і запитав:

— Як ти, о'кей? Я кивнула.

Він показав на світлину Анни.

— Найприкріше, що вони мало не врятувалися, розумієш? Вона загинула за кілька тижнів до звільнення країни.

Лідавей відійшла на кілька кроків подивитися відеофільм. А я взяла Огастаса за руку, і ми перейшли в наступну залу. Це було горище під гострим дахом, і тут містилося кілька листів Отто Франка, які він писав різним людям під час багатомісячних пошуків своїх дочок. На стіні посеред кімнати демонструвався відеозапис виступу Отто Франка. Говорив він по-англійському.

— А лишилися ще нацисти, щоб я зміг їх відшукати і віддати до суду? — запитав

Огастас, коли ми схилилися над вітринами, щоб прочитати листи Франка й відповіді на них, де мовилося, що ні, ніхто не бачив його дітей після визволення міста.

— Мені здається, всі вже померли. Але нацисти не мали монополії на зло.

— Авжеж, — мовив він. — Ось що нам треба зробити, Гейзел Грейс: ми повинні об'єднатися в команду і карати зло, захищаючи слабких і допомагаючи тим, хто в небезпеці.

Хоча це була його мрія, а не моя, я поставилася до неї поблажливо. Зрештою, так само поставився Гас і до моєї мрії.

— Безстрашність буде нашою секретною зброєю, — сказала я.

— Легенди про наші звичаї житимуть, поки на землі звучатиме людський голос, — виголосив він.

— І навіть потім, коли роботи відмовляться від людської жертвності та співчуття, нас пам'ятатимуть.

— І сміятимуться механічним реготом над нашою мужньою дурістю, — підхопив Гас. — І в металевих серцях народиться бажання жити і померти, як і ми: під час героїчної місії.

— Огастасе Вотерс, — сказала я, дивлячись на нього і думаючи, що недобре цілувати когось у будинку Анни Франк, але потім вирішила, що цілувала ж Анна Франк когось тут і їй, напевно, сподобалося б, якби її будинок перетворився на місце, де закохуються юні каліки, яким уже ніхто не допоможе.

"Мушу сказати, — з акцентом говорив англійською Отто Франк у відеофільмі, — що я був здивований глибиною Анниних думок".

І ми поцілувалися. Моя рука відпустила візок з киснем і пригорнула Гаса за шию, а він стиснув мене за талію, змусивши підвестися навшпиньки Коли його розтулені уста торкнулися моїх, я відчула, що задихаюся, але по-новому, приємно. Все навколо нас зникло, і я на мить полюбила своє тіло: ця поточена раком клітка, яку я тягаю кілька років, раптом здалася мені вартою зусиль, і легеневих дренажів, і периферійних венозних катетерів, і навіть метастазів — нескінченної зради з боку власного організму.

"Це була зовсім інша Анна, не та дочка, яку я знав. Таких почуттів вона ніколи не виявляла", — казав Отто Франк.

Поцілунок тривав вічно, а Отто Франк за моєю спиною говорив і говорив.

"Звідси я роблю висновок, — казав він, — адже я був з Анною в дуже близьких стосунках, що більшість батьків не знають своїх дітей".

Я раптом зрозуміла, що очі у мене заплющені, й розліпила повіки. Огастас дивився на мене, його блакитні очі були близько як ніколи, а за ним у три ряди стояли інші відвідувачі, практично взявши нас у коло. Вони гніваються, подумала я. Шоковані. Ох ці підлітки зі своїми гормонами, цілуються перед екраном, де тремтячим голосом промовляє колишній батько!

Відсунувшись від Огастаса, я втупилася у свої кеди, а він легенько торкнувся губами мого чола. І раптом навколо всі почали плескати. Всі відвідувачі, всі ці дорослі

зааплодували, а один крикнув "Браво!" з європейським акцентом. Огастас, усміхаючись, уклонився. Я зі сміхом зробила легесенький реверанс, який зустріли новим вибухом оплесків.

Ми зішли вниз, пропустивши всіх вперед, і вже збиралися йти до кав'ярні (на щастя, на перший поверх і в сувенірну крамничку нас відвіз ліфт), аж тут побачили сторіночки зі щоденника Анни та її неопублікований цитатник, що лежав розгорнутий на сторінці шекспірівських фраз. "Бо хто стоїть на правоті так твердо, // Щоб спокусить його було не можна?1" — написала вона.

Розділ XIII

Наступного дня Гас був якимсь сумним, а Гейзел не наважувалася запитати, чи є у неї причина боятися.

Є така штука під назвою піраміда потреб Маслоу. Абрахам Маслоу уславився теорією, що спершу слід задовольнити одні потреби, перш ніж з'являться інші. Ось який вигляд це має:

Задовольнивши потребу в їжі й воді, ви переходите до наступної групи — до безпеки, потім до іншої, і так далі. Важливо тут те, що, згідно з Маслоу, не задовольнивши фізіологічних потреб, людина не в змозі навіть думати про безпеку чи кохання, поминаючи вже "самореалізацію", яка, вочевидь, розпочинається, коли ви займаєтеся мистецтвом або міркуєте про мораль, квантову фізику тощо.

Згідно з Маслоу, я застрягла на другому рівні піраміди, зі своїм здоров'ям нездатна почуватися в безпеці й, відповідно, не маючи змоги зазіхнути на любов, повагу, мистецтво тощо, а це, звісно, лайно собаче: бажання займатися мистецтвом чи сушити мізки над філософськими проблемами нікуди не дівається, коли ви хворієте. Воно лише зазнає змін у зв'язку з хворобою.

Піраміда Маслоу натякає, що я менше людина, ніж інші, й більшість людей, схоже, з цим погоджуються. Але не Огастас. Я завжди думала, що він закохався в мене, тому що перехворів на рак. І тільки зараз мені спало на думку, що він, може, і зараз хворий.

Ми прийшли в мій номер, у К'еркегор. Я сіла на ліжко, чекаючи, що Огастас сяде поруч, але він опустився в запорошене крісло. Оце крісло. Скільки йому може бути років? П'ятдесят?

Грудка в моєму горлі затверділа, коли Гас витягнув Цигарку з пачки й застромив її собі між губи. Відкинувся на спинку крісла і зітхнув.

Якраз перед тим, як ти потрапила в інтенсивну терапію, я почав відчувати біль у стегні.

— Ні, — сказала я. Паніка накочувалася, затагуючи Він кивнув.

— Отож я пройшов ПЕТ.

Він замовк, висмикнув цигарку з рота і зціпив зуби.

Чималу частину свого життя я присвятила старанням не розплакатися перед людьми, які люблять мене, тому я розуміла, що робить Огастас. Ти зціплюєш зуби. Дивишся у стелю. Кажеш собі: якщо вони побачать твої сльози, їм буде боляче і ти перетворишся для них на Печаль Всього Життя, а ти не хочеш перетворюватися просто

на печаль, тому ти не плачеш, і кажеш собі все це, дивлячись у стелю, і проковтуєш грудку, хоча горло не бажає розслаблятися, і переводиш погляд на людину, яка тебе любить, і всміхаєшся.

Гас блиснув своєю однобокою посмішкою і мовив:

— Я засвітився, як різдвяна ялинка, Гейзел Грейс. Груді, ліве стегно, печінка — скрізь.

Скрізь. Це слово кілька секунд висіло в повітрі. Ми знали, що це означає. Я підійшла, тягнучи власне тіло і візок по килиму, старшому від

Огастаса, опустила на навколішки, поклала голову йому на коліна й обхопила за пояс.

Він погладив мене по голові.

— Мені так прикро, — мовила я.

— Вибач, що нічого тобі не сказав, — спокійно озвався він. — Твоя мама, по-моєму, знає. Вона так по-особливому на мене дивиться. Мабуть, моя матінка щось їй казала. Слід було тобі сказати. Дурень я. Егоїст.

Я чудово розуміла, чому він нічого не сказав: з тієї ж причини, з якої і я не бажала, щоб він бачив мене в інтенсивній терапії. Я не могла сердитися на нього ні секунди, і тільки тепер, коли я сама закохалася в гранату, я збагнула, якою дурістю було намагання порятувати інших від моєї неминучої фрагментації: я не можу розлюбити Огастаса Вотерса. І не хочу.

— Це несправедливо, — сказала я. — Це так у біса несправедливо!

— Світ, — нагадав Огастас, — не фабрика з виконання бажань.

І розклеївся — всього на мить, безсило заривавшись, як ото спалахує блискавка після гуркоту грому, з несамоовитістю, яку дилетанти в царині страждань могли прийняти б за слабкість. Потім він пригорнув мене до себе — між нашими обличчями лишилося всього кілька дюймів — і рішуче заявив:

— Я боротимуся. Боротимуся заради тебе. Ти за мене не хвилюйся, Гейзел Грейс. Зі мною все о'кей. Я знайду спосіб ще довго тебе дратувати.

Я плакала. Але Огастас і тоді ще був дужий, він обіймав мене так міцно, що проступали жилаві м'язи його рук.

— Пробач мене. З тобою все буде о'кей. Все буде о'кей, обіцяю, — сказав він і всміхнувся своєю однобокою усмішкою.

Він поцілував мене в лоба, і я відчула, що його міцні груди спортсмена трохи розслабилася.

Гас розповів мені, що йому почали робити паліативну хіміотерапію, але він урвав курс заради поїздки в Амстердам, хоча батьки розгнівалися. Вони намагалися зупинити його уранці, коли він кричав за дверима, що його життя належить йому.

— Можна було перенести подорож, — сказала я.

— Не можна, — відповів він. — Та й терапія в будь-якому разі не допомагала. Я ж відчуваю, коли не допомагає, розумієш?

Я кивнула.

— Оте лікування, це взагалі лайно собаче, — мовила я.

— Коли я повернуся, мені запропонують щось інше. У них завжди знайдеться нова ідея.

— Ага, — мовила я: я й сама побувала в ролі експериментальної подушечки для голок.

— Виходить, я тебе обдурих, змусивши повірити, що ти закохуєшся в здорового, — сказав Гас.

— З тобою я б вчинила так само, — знизала я плечима.

— Ні, не вчинила б, але не всі такі чудові, як ти, — він поцілував мене — і тут-таки скривився.

— Болить? — запитала я.

— Ні. Просто... — він довго дивився в стелю і нарешті сказав, — Мені подобається цей світ. Подобається пити шампанське. Подобається не курити, подобається слухати, як нідерландці розмовляють своєю мовою. А тепер... Не було в мене жодної битви. Жодного бою навіть не було.

— У тебе битва з раком, — сказала я. — Ось твоя битва. І ти продовжиш боротьбу, — запевняла Терпіти не можу, коли мене накачують, налаштовуючи на боротьбу, але тут почала робити те ж саме. — Ти... ти живи сьогодні повним життям. Тепер це твоя війна.

Я зневажала себе за дешеві сентименти, але що ще мені залишалося?

— Війна, — мовив він. — З чим я воюю? З моїм раком. Що є мій рак? Мій рак — це я. Пухлини складаються з мене, як складається з мене мій мозок, моє серце. Це громадянська війна, Гейзел Грейс, з наперед визначеним переможцем.

— Гасе, — зронила я. І не могла додати нічого більше. Він був занадто розумний, щоб купитися на мою розраду.

— О'кей.

Але нічого не було "о'кей". За секунду він сказав:

— Якщо ти підеш в Рейксмузей, куди я дуже хочу сходити... А-а, кого я обманюю, ні ти, ні я цілий музей не подужаємо! Я дивився експозицію онлайн ще до від'їзду... Якщо ти туди підеш, а я сподіваюся, одного разу ти туди підеш-таки, то побачиш безліч зображень небіжчиків. Ти побачиш Ісуса на хресті, і хлопця, якого закололи в шию, і людей, що померли в морі чи в бою, і цілий парад мучеників. Але Жодної Дитини з Раком. На картинах ніхто не вмирає від чуми, віспи, жовтої гарячки тощо, адже в хворобі немає слави. Немає глибини. Немає честі — того, заради чого варто помирати.

Абрахаме Маслоу, дозвольте представити вам Огастаса Вотерса, який за екзистенційною допитливістю набагато вище стоїть від своїх угодованих, здорових, залюблених побратимів. У той час як безліч людей живе, не знаючи, що таке медичне обстеження, й бере від життя здоровезні ласі шматки, Огастас Вотерс з іншого континенту вивчає зібрання Рейксмузею.

— Що? — запитав Огастас за деякий час.

— Нічого, — озвалася я. — Просто... — я не змогла закінчити речення, не знала як.
— Я просто дуже-дуже тебе люблю.

Він усміхнувся краєчком вуст, ніс його був усього за кілька дюймів од мого.

— Взаємно. Я розраховую, що ти про це не забудеш і не поводитимешся зі мною як із присмертним.

— Я не вважаю тебе присмертним, — відказала я. — Думаю, в тебе просто легенький рак.

Він усміхнувся: чорний гумор.

— Я на американських гірках, які ведуть тільки вгору, — сказав він.

— А мій привілей і мій обов'язок — їхати з тобою, — докинула я.

— А якщо ми спробуємо поцілуватися зараз, це буде не надто абсурдно?

— Спробуємо? — відрізала я. — Поцілуємося!

Коли Гейзел і Гас повернулися додому, хлопець потрапив в експериментальну групу з лікування раком. Огастасу ставало все гірше.

РОЗДІЛ XVI

Типовий день з Гасом на останній стадії.

Я приїхала до нього додому десь пополудні, коли він уже встиг поїсти і виблювати сніданок. Він зустрів мене біля дверей в інвалідному кріслі, й хоч то був уже не той красень, що не зводив з мене очей у групі підтримки, але, як і раніше, він усміхався кутиком вуст, у зубах тримав незапалену цигарку, а очі його були яскраві, живі й блакитні.

За обіднім столом ми їли обід з його батьками — бутерброди з арахісовим маслом, желе і вчорашню спаржу. Гас нічого не їв. Я спитала, як він почувається.

— Чудово, — відповів він. — А ти?

— Добре. Що вчора робив?

— Багато спав. Я хочу написати для тебе продовження, Гейзел Грейс, але останнім часом я до біса втомлений.

— Можеш просто розповісти, — запропонувала я.

— З приводу того Голландського Тюльпанника: не шахрай він, але й не такий заможний, як каже.

— А мати Анни?

— Тут я ще не склав остаточної думки. Терпіння, стрибунчику, — посміхнувся Огастас. Батьки мовчки дивилися на нього, не зводячи очей, ніби хотіли встигнути натішитися Шоу Гаса Вотерса поки він ще в місті. — Іноді я уявляю, як пишу муари. Мемуари збережуть мене в серцях і в пам'яті відданих шанувальників.

— Навіщо тобі віддані шанувальники, коди у тебе є я? — запитала я.

— Гейзел Грейс, легко закохувати в себе людей, коли ти такий чарівний і привабливий, як ото я. А от викликати любов у незнайомців... от у чому фокус.

Я закотила очі.

По обіді ми вийшли у двір. У Гаса ще вистачало сил перевалити через поріг, відриваючи від землі маленькі коліщатка, щоб перекотилися великі, — як і раніше спортивний, незважаючи ні на що, меткий і здатний тримати рівновагу, — ці рефлекси навіть велика кількість наркотиків не могла заглушити.

Батьки лишилися в будинку, та коли я озиралася на двері, то щоразу бачила, як вони спостерігають за нами.

Хвилину ми сиділи мовчки, потім Гас мовив:

— Іноді мені шкода, що та гойдалка не в мене.

— З мого двору?

— Так. Моя ностальгія дійшла до краю, здатен тепер сумувати за гойдалкою, на яку жодного разу не опускалася моя дупа.

— Ага. Ностальгія — побічний ефект раку, — сказала я.

— Не-а, ностальгія — побічний ефект вмирання, — озвався він. Над нами віяв вітер, і на нашій шкірі мінилися тіні гілля. Гас стиснув мене за руку. — Життя гарне, Гейзел Грейс.

Ми повернулися до хати, коли Гасу прийшов час зажити ліки, і їх йому вливали разом з рідким харчуванням через пластикову шлункова трубку, яка стирчала з його живота. На деякий час він затихав і відключався. Мати хотіла, щоб він поспав, але він лише хитав головою, коли вона це пропонувала, тому його, напівсонного, залишали в кріслі.

Батьки дивилися старе відео з Гасом і його сестрами. Дівчатка, напевно, були на той момент моїми однолітками, а Гасу було років п'ять. Вони грали в баскетбол на під'їзній доріжці, й Гас, зовсім малюк, чудово вів м'яча, ніби народився з цим умінням, бігаючи колами довкруг сестер. Я вперше побачила його гру в баскетбол.

— Можна мені вниз? — пробурмотів Гас.

Мати з батьком повезли його крісло по сходинках. Крісло підскакувало, й це було б небезпечно, якби небезпека не втратила актуальності. Нас залишили вдвох. Гас уклався в ліжку, і ми лежали поруч, під ковдрою, я на боці, а Гас горілиць, і моя голова тулилася до його кощавого плеча. Тепло, що струмувало від нього крізь теніску, гріло мене, ногами я обхоплювала його здорову ногу, моя Долоня лежала в нього на щоці.

Коли я присувалася до його обличчя зовсім близько, майже торкаючись носом, неможливо було сказати, що він хворий. Ми цілувалися, а потім лежали поруч, слухаючи однойменний альбом "Гарячкового блиску", а тоді заснули у плутанині рурок і тіл.

Прокинувшись, ми розклали армаду подушок так, щоб якнайзручніше вмотитися на краю ліжка і грати в "Придушення повстання-2: Ціна світанку". Я, природно, грала погано, але моя слабкість була Гасу на руку. Це полегшувало йому задачу вмирати красиво: він стрибав під снайперську кулю, жертвуючи собою, або вбивав вартового, готового мене застрелити. Як він радів, рятуючи мене! Він кричав:

— Сьогодні тобі не вбити мою дівчину, міжнародний терористе невідомої національності!

"Страшенно важко зберігати гідність, коли сонце на сході надто яскраве в твоїх згасаючих очах", — думала я, поки ми полювали на лихих хлопців серед руїн неіснуючого міста.

Нарешті прийшов батько Гаса й забрав його нагору, і в дверях, попід

"підбадьоренням", яке сповіщало, що "Друзі — це назавжди", я опустилася навколішки і поцілувала Гаса на ніч, після чого поїхала додому вечеряти з батьками, залишаючи Гаса їсти (і вивертати назад) свою вечерю.

Подивившись телевізор, я лягла спати.

Вранці прокинулася.

Деся пополудні знову поїхала до Гаса.

Гас страждав від безпомічності. Він говорив, що дедалі краще розуміє значення виразу "смертельне приниження". Він завжди сподівався, що його некролог буде в усіх газетах, тому що до кінця життя йому буде чим пишатися. І тоді Грейс попросила хлопця написати некролог для неї.

РОЗДІЛ XVIII

Якось Грейс розбудив дзвоник від Гаса: він тайком виїхав з дому і йому стало погано.

Гас звів на мене очі. Це було жахливо. Я насилу змушувала себе дивитися на нього. Огастас Вотерс, що всміхався кутиком вуст і смоктав незапалені цигарки, зник; замість нього в авті сиділо вбоге принижене створіння.

— От і все. Я навіть курити більше не можу.

— Гасе, я кохаю тебе.

— Де ж мій шанс стати для когось Петером Ван Гаутеном? — він слабенько ударив по клаксону, і в тиші пролунав різкий сигнал. Гас заплакав. Захилив голову і втупився у стелю. — Ненавиджу себе, ненавиджу себе, ненавиджу все це, ненавиджу все це, я сам собі огидний, ненавиджу, ненавиджу, ненавиджу, чорт, дайте мені просто померти!

За законами жанру, Огастасові належало до кінця зберігати почуття гумору, не похитнувшись ні на мить, а його дух мав неприборканим орлом ширяти в повітрі, поки світ не відпустить його радісну душу.

Але переді мною був нещасний хлопець, який відчайдушно не хотів бути нещасним, — він плакав і кричав, а з черева його стирчала інфікована шлункова трубка, що допомагає йому не жити, а животіти.

Я витерла йому підборіддя, взяла обличчя в долоні й опустилася навколішки зовсім поруч, щоб бачити його очі, які ще жили.

— Мені так прикро! Хотіла б я, щоб усе було, як У тому фільмі про персів і спартанців!

— Я теж, — відповів він.

— Але так не буває, — провадила я.

— Я знаю, — сказав він.

— Тут немає лихих хлопців.

— Ага.

Навіть рак не можна назвати лихим хлопцем: рак теж жити хоче.

— Ага.

— З тобою все о'кей, — сказала я. Вдалині завила сирена.

— О'кей, — сказав Гас. Він уже непритомнів.

— Гасе, обіцяй мені більше так не робити. Я принесу тобі цигарки, добре? — (Він подивився на мене. Його очі плавали в очницях). — Ти повинен мені пообіцяти.

Він слабко кивнув. Очі заплющилися, голова крутилася на в'язах.

— Гасе, — покликала я. — Не відключайся.

Гас повернувся додому. Родина розуміла, що хлопець помирає, і зібралася у повному складі. Одного разу Гасів тато обійняв Грейс і сказав: "Я щодня дякую за тебе Богу, дитинко". Вона сказала, що Огастас Вотерс був коханням усього її життя, і це кохання послали їм зірки. Як кожне справжнє кохання, це кохання помре разом з ними. І вона цей час, їхню маленьку нескінченність, не проміняла б на цілий світ. Він дав їй вічність за лічені дні.

РОЗДІЛ XXI

Огастас Вотерс помер через вісім днів після репетиції власного похорону, в лікарні "Меморіал", у відділенні інтенсивної терапії, коли рак, з якого він складався, нарешті зупинив його серце, яке теж складалося з нього.

Він був зі своєю матір'ю, батьком і сестрами. Пані Вотерс подзвонила мені о пів на четверту ранку. Певна річ, я знала, що він піде — напередодні ввечері я говорила з його батьком, і він сказав: " Це може статися сьогодні", — але все одно, коли я схопила з тумбочки мобільний і побачила на екрані "Мама Гаса", у мене всередині все обірвалося. Вона плакала і повторювала, як їй прикро, а я відповідала, як мені прикро, і вона сказала, що він був непритомний години зо дві, а потім помер.

Увійшли мої батьки, я кивнула, і вони впали одне одному в обійми, охоплені, не сумніваюся, одностайним жахом, що з часом це безпосередньо торкнеться і їх.

Я подзвонила Айзеку, який прокляв життя, всесвіт і самого Бога і запитав, де чортові призи для трощення: зараз би вони стали в пригоді, й тоді я раптом зрозуміла, що подзвонити більше нема кому, і це було найсумніше. Єдиний, з ким я хотіла говорити про смерть Огастаса Вотерса, був сам Огастас Вотерс.

Це було нестерпно. Все це. Кожна секунда гірша за попередню. Мені страшенно хотілося йому подзвонити і подивитися, що вийде: чи хто відповість. За останні тижні наш час разом звівся до спільних спогадів, але це, виявляється, було ще нічого: тепер від мене забрали і задоволення згадувати, бо не стало того, з ким можна це робити. Втратити людину, з якою тебе пов'язують спогади, все одно що втратити пам'ять, ніби все, що ми робили, стало менш реальне і важливе, ніж кілька годин тому.

Дістала з-під ліжка ноутбук і зайшла на сторінку Гаса. На стіні було вже багато співчуттів. Останнє таке:

Люблю тебе, брате. Побачимося на тому боці.

Написано людиною, що про неї я ніколи не чула. Майже всі повідомлення, які з'являлися, ще не встигала я прочитати попередні, були від незнайомих людей, про яких Гас ніколи не казав мені. Вони звеличували його тепер, коли він помер, і я знала напевно: вони не бачили Гаса багато місяців і навіть його не відвідали. Невже і моя стіна буде такою після моєї смерті, чи, може, я так давно вилучена зі школи і з життя, що мені не загрожує таке масштабне увічнення?

Його батьки подзвонили мені пополудні сказати, що похорон буде за п'ять днів, у суботу. Я уявила церкву, повну людей, які гадають, що Гас любив баскетбол, і мене занудило, але я знала, що повинна піти, адже маю виголосити промову, і взагалі. Натиснувши відбій, я далі читала коментарі.

Допіру дізнався, що Гас Вотерс помер після тривалої боротьби з раком. Pokійся з миром, друже!

Я знала, що всі ці люди щиро засмучені і що насправді я злюся не так на них, як на всесвіт, але все одно ці сентенції мене дратували. Стільки друзів з'являється, коли вони тобі вже не потрібні! Я написала відповідь на цей коментар:

Ми живемо у всесвіті, де все підпорядковано створенню й знищенню свідомості. Огастас Вотерс помер не після тривалої боротьби з раком. Він помер після тривалої боротьби з людською свідомістю, став жертвою — як, можливо, одного разу станеш і ти, — звички всесвіту збирати і розбирати все, що можна.

Відіславши повідомлення, я почекала на відповідь, кілька разів оновлюючи сторінку. Нічого. Мое зауваження вже потонуло в сніговій лавині нових коментарів. Усі обіцяли сумувати за Гасом. Усі молилися за його родину. Я згадала лист Ван Гаутена: писанина не воскрешає, вона ховає.

За якийсь час по тому я вийшла до вітальні посидіти з батьками і подивитися телевизор. Не скажу з певністю, що то було за шоу, але в якийсь момент мама запитала:

— Гейзел, що ми можемо зробити для тебе? Я лише похитала головою. І знову заплакала.

— Що ми можемо зробити? — повторила мама. Я знизала плечима.

Але вона знай допитувалася, ніби і справді могла щось зробити, аж я переповзла по канапі їй на коліна, і тато підійшов і міцно-міцно обійняв мене за ноги, і я обхопила маму за пояс і тицьнулася їй у живіт, і так вони тримали мене кілька годин, поки не заспокоїлося розбурхане море.

РОЗДІЛ XXII

Коли ми прийшли на похорон, я сіла у кутку зали прощань — маленького приміщення з голими кам'яними стінами збоку від вівтаря у Буквальному Ісусовому Серці. В кімнаті було стільців з вісімдесят, дві третини з них зайняті, а одна третина порожня.

Якусь часину я просто дивилася, як люди підходять до труни, що стояла на такому собі візочку, застеленому пурпуровою скатертиною. Всі ці люди, яких я бачила вперше в житті, опускалися навколішки або стояли і дивилися на Гаса, чи то плачучи, чи то щось шепочучи, і кожен торкався труни, замість торкнутися Гаса, бо кому ж хочеться чіпати небіжчика.

Гасові мама з татом стояли біля труни, обіймаючи кожного, хто підходив, та коли вони помітили мене, то всміхнулися і підійшли самі. Я підвелася й обійняла спершу батька, а потім і матір. Вони дуже постаріли: очі провалилися, шкіра на зморених обличчях обвисла. Кінець марафонського забігу.

— Він тебе так любив, — сказала мама Гаса. — Любив по-справжньому. Це була

не... не підліткова закоханість, аж ніяк, — додала вона, ніби я без неї не знала.

— Він і вас дуже любив, — тихо відповіла я. Важко пояснити, але ця розмова залишала відчуття, ніби і ти ріжеш, і тебе ріжуть. — Мені дуже шкода.

Тут батьки Гаса заговорили до моїх батьків — розмова з кивків і стиснутих вуст. Я подивилася на труну, побачила, що біля неї нікого немає, і вирішила підійти. Вийняла канюлю з ніздрів і зняла через голову, віддавши татові. Я хотіла побути з Гасом на самоті. Взявши свою маленьку сумочку, я пішла по проходу між рядами стільців.

Шлях видався дуже довгим, але я звеліла своїм легеням помовчати. І, підходячи, дивилася на Гаса. Його волосся було охайно зачесане на лівий бік, — від такої зачіски він би жажнувся, — обличчя застигло як маска. Але це таки був Гас. Мій довготелесий вродливий Гас.

Спершу я хотіла вбрати коротку чорну сукню, яку придбала на п'ятнадцятиріччя і лишила собі на смерть, але тепер вона була мені завелика, тож я одягла просту сукню, що сягала колін. Огастас лежав у костюмі з вузькими лацканами, якого надівав, коли ми ходили в "Оранье".

Уклякнути, я зрозуміла, що йому опустили повіки — як же інакше! — і я ніколи більше не побачу його блакитних очей.

— Я кохаю тебе. В теперішньому часі, — прошепотіла я і поклала руку йому на груди.

Раптом я збагнула, що на нас усі дивляться — востаннє на нас було звернуто стільки поглядів, коли ми цілувалися в будинку Анни Франк. Хоч, як по правді, дивитися на нас було вже неможливо — не залишилося "нас". Тільки я.

Я відкрила сумочку і дістала тверду пачку "Кемел лайте". Швидким рухом, сподіваючись, що ніхто не помітить, поклала цигарки поміж Гасом і м'якою сріблястою оббивкою труни.

— Ці можеш припалювати, — прошепотіла я. — Я не заперечуватиму. Поки я з ним розмовляла, мама з татом пересіли з моїм балоном у

другий ряд, тож далеко йти не довелося. Татко подав мені хусточку, коли я сіла. Я висякалася, заправила трубки за вуха і вставила канюлю в ніздрі.

— От лайно собаче, еге ж, дитинко?

Я рвучко розвернулася.

Петер Ван Гаутен сидів у білому лляному костюмі, пошитому з урахуванням його заокругленостей, у блакитній сорочці й зеленій краватці. Вирядився, ніби не на похорон, а на колоніальну окупацію Панами. Священик закликав присутніх помолитися, і всі нахилили голови, але я, роззявивши рота, дивилася на Петера Ван Гаутена.

Я спробувала забути про нього і молитися за Огастаса. Я обіцяла собі слухати священика і не озиратися.

Священик запросив Айзека, який тримався набагато серйозніше, ніж на репетиції похорону.

Після того як старий шкільний приятель розповів про яскравий баскетбольний

талант Гаса і яким добрим гравцем він був у команді, священник сказав:

— А тепер послухаймо особливого Огастасового друга, Гейзел. Друга? В залі захихотіли, тож я підвелася і сказала:

— Я була його дівчиною.

Тут уже всі засміялися. А я почала читати надгробне слово.

— У Гаса вдома є чудова цитата, яку ми з ним вважали вельми втішною: "Без болю як пізнати радість?"...

У такому дусі я кілька хвилин розбалакувала про ті дурнуваті підбадьорення, а батьки його трималися за руки, обіймалися й кивали на кожному слові. Похорон, вирішила я, все-таки для живих.

Я згадала, як Огастас казав мені в "Ораньє", що не вірить у хмарні замки й арфи, але вірить у Щось із великої літери. Поки тривала молитва, я намагалася уявити його Деся із великої літери, але марно запевняла себе, що колись ми з ним знову будемо разом. Я знаю багато небіжчиків. Час для мене тепер спливає інакше, ніж для Гаса. Я, як і всі присутні, накопичуватиму втрати і здобутки, а він уже ні. Остаточною і нестерпною трагедією для мене стало те, що, як і всі незліченні мерці, Гас раз і назавжди з примани перетворився на ману.

Ті, хто мав нести труну, — зяті, батько, дядько, друзі, яких я бачила вперше, — підійшли, підняли Гаса і попрямували до катафалка.

Я не хотіла бачити, як Гаса опускатимуть у землю на ділянці, яку він сам обирав зі своїм батьком; не хотіла бачити його батьків навколішках на вологій від роси землі; не хотіла чути, як вони стогнуть від нестерпного болю; не хотіла бачити опасисте черево Петера Ван Гаутена, що напинає піджака; не хотіла плакати на очах у стількох людей; не хотіла кидати жменю землі в Гасову могилу; не хотіла, щоб моїм батькам довелося стояти там, під чистим блакитним небом, думаючи про те, що їм доведеться пережити таку страшну днину, думати про мене, про мою ділянку на цвинтарі, про мою труну і мою жменю землі.

Коли все закінчилося, підійшов Ван Гаутен і поклав долоню мені на плече.

— Можете мене підвезти? Орендовану машину я залишив біля підніжжя пагорба...

Я знизала плечима, і Ван Гаутен відчинив задні дверцята, насилу татко відімкнув машину.

Всередині Ван Гаутен, нахилившись між передніми сидіннями, представився:

— Петер Ван Гаутен, почесний літератор й напівпрофесійний обманник надій.

Батьки теж представилися. Він потиснув їм руки. Мене дуже здивувало, що Петер Ван Гаутен пролетів півсвіту, щоб побувати на похороні.

Ван Гаутен відпив віскі й перехилився вперед, щоб запропонувати батькові, але тато відмовився.

Тоді Ван Гаутен простягнув пляшку мені. Я її взяла.

— Гейзел, — попередила мама, але я відгвинтила кришечку і ковтнула з горлечка. У шлунку стало приблизно так, як і в легенях. Я віддала пляшку Ван Гаутену, він добряче хильнув з неї і сказав:

— Ми з твоїм Вотерсом листувалися трохи в його останні...

— То тепер ви читаєте листи від фанатів?

— Ні, він адресував листа мені додому, не через видавця, і шанувальником я б його не назвав — він мене зневажає. Проте він дуже переконливо писав, що я отримаю прощення за свою поведінку, якщо приїду на його похорон і скажу тобі, що сталося з матір'ю Анни. Ось я і приїхав, а ось тобі й відповідь: отпіз сеЙиїа е сеЙиїа.

— Що? — знову запитала я.

— Всі клітини походять з клітин. Кожна клітина народжується від попередньої, яка, в свою чергу, народилася від своєї попередниці. Життя походить від життя. Життя породжує життя, породжує життя, породжує життя...

Ми доїхали до підніжжя пагорба.

— О'кей, гаразд, — урвала я. Не мала настрою це вислуховувати. Петер Ван Гаутен не привласнить собі похорон Гаса, я цього не дозволю. —Спасибі.

— І ти не хочеш пояснень? — здивувався він.

— Ні, — відрізала я. — Обійдуся. Я вважаю вас жалюгідним алкоголіком, який намагається казати щось мудре, аби привернути до себе увагу, як не за віком розвинений одинадцятирічний шмаркач, і мені за вас нестерпно соромно. Так-так, ви вже не та людина, яка написала "Царську неміч", і продовження ви не подужаєте, навіть якщо візьметесь. Проте дякую. Живіть щасливо.

Він похнюпився. Татко зупинився, і ми почекали, не вимикаючи мотору, аж Ван Гаутен відчинив дверцята й, нарешті замовкнувши, виліз.

Коли ми від'їжджали, я дивилася крізь заднє вікно, як він відпив віскі й підняв пляшку, показуючи, що випив за мене. Його очі були дуже сумні. Мені навіть стало його шкода, як по правді.

Додому ми потрапили о шостій, і я на той час геть зморилася. Мені хотілося тільки спати, але мама змусила мене поїсти макаронів із сиром, тож я повечеряла в ліжку. Кілька годин я проспала з "Біпапом". Пробудження було жахливе: на мить мені здалося, що все добре, але наступної секунди я все згадала. Мама відімкнула мене від "Біпапа", я запряглася в переносний балон і попленталася у ванну чистити зуби.

Оцінюючи себе в дзеркалі та ялозячи щіткою по зубах, я думала, що існують два типи дорослих. Є Ван Гаутени — жалюгідні створіння, які виснажують землю в пошуках, кому б завдати болю. А є такі, як мої батьки, — ходять, як зомбі, й автоматично роблять усе, що треба робити, щоб і далі ходити.

Ні те, ні те мені не вельми подобалося. У мені міцнішало переконання, що все чисте і гарне на світі я вже бачила, і я почала підозрювати, що навіть якби смерть не завадила нам, таке кохання, як у нас з Огастасом, довго б не протрималося. "Світанок стане днем, — пише Роберт Фрост, — і золото мине".

У двері ванної постукали.

— Гейзел, — покликав тато, — можна, я увійду?

Я не відповіла, але за кілька секунд відімкнула двері та присіла на опущене сидіння унітаза. Чому дихання має перетворитися на роботу? Татко опустився навколішки

поруч зі мною, взяв мою голову і, притиснувши до своїх грудей, мовив:

— Мені дуже шкода, що Гас помер.

Я трохи засапалася, тицьнувшись носом у його футболку, але мені було добре від міцних обіймів і знайомого татового запаху. Здавалося, він гнівається, але я була не проти — я й сама гнівалася.

— От лайно, — сказав тато. — Вісімдесят відсотків виживають, а він потрапив у ті двадцять. Такий цікавий хлопчина! От лайно. Ненавиджу. Але ж кохати його — великий привілей, правда?

Я кивнула в татову футболку.

— Тепер ти уявляєш, як я почуваюся щодо тебе, — прошепотів тато. Мій старий. Завжди він знає, що сказати.

РОЗДІЛ XXIII

Айзек розповів Гейзел, що Гас працював над продовженням якоїсь книжки. Дівчина вирішила поїхати додому до Огастаса, щоб спробувати знайти його на комп'ютері. В машині Гейзел сидів Петер Ван Гаутен.

І тоді я зрозуміла, що в родині Петера Ван Гаутена теж був небіжчик. Я згадала чесність, із якою він писав про хворих на рак дітей, і той факт, що він не зміг говорити зі мною в Амстердамі, не запитавши спершу, чи навмисно я одяглася як Анна, і його огидне ставлення до нас, і це запитання про інтенсивність болю і його цінність. Він сидів на задньому сидінні й напивався — старий, який п'є багато років. Я подумала про статистику, якої краще б не знати: половина шлюбів розпадається за рік по смерті дитини. Я озирнулася на Ван Гаутена. Ми саме проїжджали біля мого коледжу, тому я зупинилася біля припаркованих авт і запитала:

— У вас що, дитина померла?

— Дочка, — відповів він. — Їй було вісім.

— У неї була лейкемія? — запитала я. Він кивнув. — Як у Анни, — додала я.

— Практично так.

— Ви тоді були одружені?

— Ні. На момент її смерті вже ні. Я зробився нестерпним задовго до того, як ми її втратили. Горе нас не міняє, Гейзел, воно розкриває нашу суть.

— Ви жили з нею?

— Ні, спершу ні, хоч наприкінці ми перевезли її в Нью-Йорк, де я мешкав, для серії експериментальних страждань, які отруїли її останні дні, але не продовжили життя.

За мить я сказала:

— І ви дали їй це друге життя, щоб вона побула і підлітком.

— Гадаю, це справедлива оцінка, — сказав він.

— А потім до вас додому приходжу я, вбрана точно як ваша дочка, якби вона виросла, і вас приголомшила моя поява?

— Вона не розуміла, чому це відбувається, — сказав Ван Гаутен. — Я змушений був сказати їй, що вона помирає. Соціальний працівник заявив, що я зобов'язаний їй сказати. Мені довелося сказати дочці, що вона вмирає, і я сказав, що вона полине в

рай. Вона запитала, чи буду і я там. Я відповів — поки що ні. Ну хоч коли-небудь, запитала вона. І я пообіцяв, що так, певна річ, незабаром, а поки що там про неї дбатиме чудова родина. А дочка знай питала мене, коли там буду я, і я відповідав — незабаром. Двадцять два роки тому.

— Мені дуже шкода.

— Мені теж.

По паузі я запитала:

— А що сталося з її матір'ю? Він посміхнувся.

— Все чекаєш на продовження, маленька негіднице? Я теж посміхнулася.

— Вам треба їхати додому, — порадила я. — Протверезіти. Напишіть новий роман. Робіть те, що у вас добре виходить. Мало кому дається такий талант.

Він дивився на мене в дзеркало довго-довго.

— О'кей, — погодився він. — Так. Ти маєш рацію. Так.

Але, кажучи це, він дістав майже порожню літрову пляшку віскі, відпив, загвинтив кришечку і відчинив дверцята.

— До побачення, Гейзел.

— Тримайтеся, Ван Гаутене.

Він сів на бордюрі позаду машини. Я поглядала в дзеркало, як він зменшується. Ван Гаутен дістав пляшку. Якусь мить здавалося, що він зараз підведеться з бордюру. Але він натомість зробив ковток.

Вдома у Гаса Гейзел нічого не знайшла. Дівчина дізналася, що її мама вчиться в Університеті Індіани, щоб після закінчення консультувати родини в кризових ситуаціях. Мама не хотіла, щоб Гейзел думала, що вона планує життя після її смерті: вона буде завжди її мамою. Дівчина переживала, чи залишаться батьки разом після її смерті, бо не хотіла зруйнувати їхнє життя. Батьки присяглися Богом, що вони кохають один одного. Мама заспокоїла дівчину: її батько не Петер Ван Гаутен, а Гейзел знає, що можна жити і з болем.

РОЗДІЛ XXV

Гейзел зрозуміла, що рукопис Гас міг відправити Петеру Ван Гаутену. Вона звернулася за допомогою до Лідавей.

Цікаво, чому в свої останні дні Огастас писав не мені, а Ван Гаутенові, наголошуючи на тому, що Ван Гаутен здобуде прощення, якщо я отримаю продовження? Може, сторінки з записника містять лише його наполегливі прохання до Ван Гаутена? А що, Гас міг скористатися зі своєї невиліковної хвороби для здійснення моєї мрії; навряд чи варто вмирати заради продовження, але більшої звитяги для нього не лишилося.

Я постійно оновлювала пошту, потім поспала кілька годин і о п'ятій ранку знову почала оновлювати, але листів не було. Я намагалася дивитися телевізор, але подумки раз у раз поверталася до Амстердама, уявляючи, як Лідавей Фліхентгарт і її бойфренд їдуть на велосипедах через усе місто з божевільної місією — знайти останній лист померлого юнака. Як добре було би підскакувати на багажнику позаду Лідавей

Фліхентгарт на брукованих вулицях, і щоб її кучеряві руді коси летіли за вітром, а на вулицях пахло б водою з каналів і цигарковим димом, і люди сиділи б у вуличних кав'ярнях за кухлем пива, вимовляючи "р" і "х" так, як мені ніколи не навчитися.

Мені бракувало майбутнього. Звісно, я і до Гасового рецидиву розуміла, що мені не судилося постаріти з Огастасом Вотерсом. Але, думаючи про Лідавей та її бойфренда, я почувалася окраденою. Я, напевно, ніколи більше не побачу океан з висоти тридцяти тисяч футів; з такої віддалі неможливо розрізнити хвилі або човен, і океан здається безмежним монолітом. Я можу його уявити. Я можу його пам'ятати. Але я не побачу його знову, і мені спало на думку, що ненаситне людське честолюбство ніколи не задовольниться справдженими мріями: завжди здається, що все можна зробити краще і наново.

Напевно, так і буде, навіть якщо дожити до дев'яноста, хоча я заздрю тим, кому пощастить перевірити це особисто. З іншого боку, я вже прожила вдвічі більше, ніж дочка Ван Гаутена. Йому не судилося мати дитини, яка помре в шістнадцять.

Гейзел з батьками поїхала на пікнік.

День був непоганий: нарешті в Індіанаполіс прийшло справжнє літо, тепле і вологе, — така погода після довгої зими нагадує, що хай світ створювався не для людей, а люди все-таки створені для світу. Татко нас уже чекав у світло-коричневому костюмі, стоячи на парковці для інвалідів і щось друкуючи на кишеньковому комп'ютері. Він помахав нам, коли ми паркувалися, і пригорнув мене.

Ми розстелили ковдру біля Руїн — чудернацької прямокутної споруди, що зображала руїни Рима посеред Індіанаполіса. Не справжні руїни, а отаке скульптурне відтворення. Побудовані вісімдесят років тому, Руїни від недбалого ставлення перетворилися на справжні руїни. Ван Гаутенові сподобалися б. І Гасу теж.

Всівшись у тіні руїн, ми з'їли скромний підобідок.

Чути було, як вітер шелестить листям і приносить з грального майданчика галас дітлахів, що розгадали таємницю, як бути живими, як орієнтуватися в світі, створеному не для них, у межах грального майданчика, створеного для них. Татко перехопив мій погляд і запитав:

— Тобі прикро, що ти не можеш так гратися?

— Іноді буває.

Але думала я не про це. Я намагалася все помічати: гру світла на Руїнах, малюка, що насилу зіп'явся на ноги, — він знайшов якусь паличку в кутку дитячого майданчика, — мою невтомну матінку, патьоки гірчиці на бутерброді з індичкою, татка, що сховав до кишені комп'ютера і насилу стримувався, щоб не дістати його знову, хлопця, що кидає фрісбі своєму собаці, а той перехоплює його і приносить.

Хто я така, щоб казати, що все це не назавжди? Хто такий Петер Ван Гаутен, щоб виголошувати як факт гіпотезу, що будь-які наші зусилля марні? Все, що я знаю про рай, і все, що я знаю про смерть, тут, у цьому парку: вишуканий всесвіт у безперервному русі, зруйновані руїни і галасливі дітлахи.

Підобідавши, ми вирушили на кладовище Краун-Гілл, що стало останнім притулком

для трьох віце-президентів, одного президента й Огастаса Вотерса. Ми під'їхали до пагорба і зупинилися. Знайти могилу Гаса виявилось легко — вона була найсвіжіша. Земля над труною ще не осіла. Могильного каменя ще не поставили.

Увечері Гейзел отримала скани листа Гаса до Петера Ван Гаутена. Він сказав Лідавей: "Перешліть це дівчині та скажіть, що мені нічого додати".

Я швидко відкрила чотири додатки. Почерк був неохайний, з сильним нахилом, букви відрізнялися за розміром і кольором. Гас багато днів писав це різними ручками і в різному стані напівпритомності.

Ван Гаутене!

Я непоганий хлопець, але письменник з мене кепський. Ви недобрий чоловіча, зате добрий письменник. З нас вийде пречудова пара. Не хочу бути вам зобов'язаним, але якщо у вас є час (а наскільки я бачив, часу у вас прорва), хочу поцікавитися, чи не напишете ви надгробне слово для Гейзел? У мене є нотатки, то чи не могли б ви поєднати їх у щось зв'язне, якимось обробити чи бодай просто сказати мені, де я повинен висловитися інакше?

З Гейзел справа ось у чому. Майже всі ми прагнемо залишити слід в історії. Заповідати спадщину. Залишитися в пам'яті. Всі ми хочемо, щоб нас пам'ятали. Я не виняток. Не хочу стати черговою забутою жертвою в давній і безславній війні з раком.

Я хочу лишити слід.

Але, Ван Гаутене, сліди, які залишають люди, занадто часто виявляються шрами. Будуєш жажливий супермаркет, чи здійснюєш державний переворот, чи намагаєшся стати рок-зіркою і думаєш: "Тепер мене запам'ятають", але а) тебе не пам'ятають і б) все, що після тебе лишилося, нагадує потворні шрами. Переворот обертається диктатурою, супермаркет виявляється збитковим.

(О'кей, може, я й не зовсім кепський письменник, але я не вмію добре висловлювати свої думки, Ван Гаутене. Мої думки — зірки, які я не здатен об'єднати в сузір'я).

Ми наче пси, що дзюрять на пожежні гідранти. Ми отруюємо ґрунтові води своєю токсичною сечею, мітимо все як свою власність у безглуздій спробі пережити власну смерть. Я не можу перестати дзюрити на пожежні гідранти. Я знаю, що це нерозумно і марно — епічно марно в моєму теперішньому стані, — але я тварина, як всі інші.

Гейзел інша. Вона ступає легко, старий. Вона ступає легко по землі. Гейзел знає істину: у нас стільки само можливостей нашкодити всесвіту, як і допомогти йому, причому малоймовірно, щоб нам поталанило утнути бодай одне з двох.

Люди кажуть: шкода, що вона залишить по собі не такий величезний шрам і мало хто її пам'ятатиме; що її любили хоч і глибоко, але недовго. Але це не печаль, Ван Гаутене. Це перемога. Це героїка. Хіба не в цьому справжній героїзм?

Як там у клятві Гіппократа: перша заповідь — не нашкодь?

Справжні герої — не ті, хто діє; справжні герої — ті, хто все ПОМІЧАЄ, звертає увагу. Чоловік, який вигадав щеплення від віспи, насправді нічого не винаходив. Він просто помітив, що люди, які перенесли коров'ячу віспу, не хворіють на справжню.

Потому як я засвітився на ПЕТ, я потайки прокрався в палату інтенсивної терапії до Гейзел і побачив її. Я пройшов за спиною медсестри з бейджем, і з десять хвилин просидів з нею, поки не піймався. Я думав, що вона помре і я не встигну їй сказати, що я теж помираю. Це було нестерпно: гучні механічні звуки приладів у інтенсивній терапії. З її грудей крапала ця темна ракова рідина. Очі заплющені. Трубка. Але рука була її рукою, теплою, з нігтями, вкритими темно-синім, майже чорним лаком, і я тримав її за руку, намагаючись уявити світ без нас, і на секунду в мене вистало порядності сподіватися, що Гейзел помре, не дізнавшись, що я теж помираю. Але я відразу ж захотів, щоб вона ще пожила і ми встигли закохатися. Гадаю, я здійснив своє бажання. Залишив свій шрам.

Увійшов медбрат і звелів мені вийти, тому що відвідувачам сюди не можна. Я запитав, який прогноз, і він сказав: "Поки що водянка не зменшується". Вода: благословення пустелі, прокляття океану.

Що ще? Гейзел така гарна! На неї неможливо надивитися. Я ніколи не переймався, чи вона розумніша за мене: я і так знаю, що розумніша. Вона кумедна, але не прикра. Я кохаю її. Мені так пощастило, що я кохаю її, Ван Гаутене! На цьому світі ми не вибираємо, буде нам боляче чи ні, старий, але можна обрати, хто зробить нам боляче. Я своїм вибором задоволений. Сподіваюся, вона теж.

Я теж, Огастасе.

Я теж.